МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

на тему: **МОДЕРНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0723-удмф
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)
Хавер Д.І.

освітньої програми управління державними та місцевими фінансами

спеціалізації_____
(код і назва спеціалізації)

_____
(ініціали та прізвище)

Керівник доктор економічних наук, професор
Метеленко Н.Г.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент Доктор економічних наук, професор.
Метеленко Н. Г.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)
Освітня програма Управління державними та місцевими фінансами
(код та назва)
Спеціалізація _____
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри *д.е.н., проф.*
Клопов І.О.

«____» _____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Хавер Даніїл Ігорович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проєкту) Модернізація фінансового механізму забезпечення національної безпеки України
керівник роботи Метеленко Н.Г., *д.е.н.проф.*
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «28» лютого 2024 року № 358-с
2. Строк подання студентом роботи _20.11.2024 р.__
3. Вихідні дані до роботи *Публічна інформація, що досліджується в роботі; статистичні макроекономічні дослідження. Фахові періодичні видання. Наукові роботи. Публічна інформація за темою. Відкриті джерела інформації*
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)_____
Теоретична частина. Досліджено особливості фінансового механізму забезпечення національної безпеки України. Проаналізовано виклики часу щодо фінансового механізму забезпечення національної безпеки України. Досліджено актуальні питання у сфері фінансового механізму забезпечення національної безпеки України з 2015 – 2022 рока.
Аналітична частина. Проаналізовано процеси формування фінансового механізму забезпечення національної безпеки України. Зовнішні фактори впливу на фінансовий механізм забезпечення національної безпеки.
Проєктна частина. Обгрунтовано переваги оптимізації фінансового механізму забезпечення національної безпеки 2024 р. Досліджено вплив різних

чинників на фінансовий механізм забезпечення національної безпеки та запропоновані заходи щодо їх вирішення.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	*Метеленко Н.Г., доктор економічних наук, професор*		
2	*Метеленко Н.Г., доктор економічних наук, професор*		
3	*Метеленко Н.Г., доктор економічних наук, професор*		

6. Дата видачі завдання 03.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	*Дослідження фінансової безпеки України*		
2	*Огляд джерел інформації з законодавчих та нормативно – правових засад формування фінансової безпеки України*		
3	*Збір даних та опрацювання публічної інформації*		
4	*Дослідження практичних аспектів фінансової безпеки України*		
5	*Удосконалення формування фінансової безпеки України*		

Студент _____ Хавер Д.І.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проєкту) _____ Метеленко Н.Г.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Сіліна І.В.
(підпис) (ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 10
1.1 Законодавче підґрунтя забезпечення національної безпеки України..... 10
1.2 Сучасні підходи до забезпечення фінансової безпеки України: реалії та перспективи 15
1.3 Макроекономічна оцінка загроз фінансовому механізму забезпечення національної безпеки України 20
Висновки до розділу 1 26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 28
2.1. Аналіз фінансово-економічного стану України..... 28
2.2 Оцінка стану фінансової безпеки України 32
2.3 Оцінка стану матеріально-інформаційного забезпечення управління фінансовою безпекою 40
Висновки до розділу 2 46
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ..... 48
3.1. Напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки України..... 48
3.2 Концептуальні засади забезпеченням фінансової безпеки держави 57
3.3 Вдосконалення моделі управління фінансовою безпекою України 62
Висновки до розділу 3 66
Висновки …….. 68
Список використаних джерел 71

АНОТАЦІЯ

Хавер Д.І. Модернізація фінансового механізму забезпечення національної безпеки України.

Кваліфікаційна робота для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, науковий керівник Метеленко Н.Г. Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, 2024.

Обґрунтовано концептуальні засади фінансової безпеки в Україні. Виконано дослідження фінансової безпеки в період воєнного часу. Запропоновано заходи з удосконалення фінансової безпеки в умовах війни в Україні у 2025 р.

Ключові слова: ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ, ДЕРЖАВНІ ВИДАТКИ

ABSTRACT

Khaver D.I. Modernization of the financial mechanism ensuring national security of Ukraine

Qualifying final work obtaining a master’s degree in higher education by specialty 072 – Finance, banking, insurance and stock market, scientific supervisor N.G. Metelenko. Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebny ZNU, Department of Information Economy, Entrepreneurship and Finance, 2024.

The conceptual foundations of financial security in Ukraine have been substantiated. A study of financial security during wartime has been conducted. Measures to improve financial security under wartime conditions in Ukraine in 2025 have been proposed.

Keywords: FINANCIAL SECURITY, NATIONAL SECURITY ASSURANCE, BUDGET DEFICIT, GOVERNMENT EXPENDITURE

ВСТУП

Одним із пріоритетних завдань держави є забезпечення національної безпеки, у тому числі її економічної складової. У структурі останньої, з огляду на переважну роль фінансів у національній економіці, особливо важливим сегментом є фінансова безпека. Фінансова безпека визначається бюджетною, податковою, інвестиційною, грошово-кредитною, борговою та іншою політикою, у тому числі політикою розвитку фінансових ринків. Фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально- економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових потрясінь і дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності держави. Нехтування станом фінансової безпеки держави може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду національної економіки, банкрутства суб'єктів господарювання і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою суверенітету.

Сучасні глобальні процеси фінансової системи в Україні викликають нагальну потребу в розробці та вдосконаленні теоретико-методологічних основ управління фінансовою безпекою держави. Вирішення цієї проблеми можливе лише шляхом виявлення та оцінки впливу на фінансову систему України основних елементів її інфраструктури та типових стратегій фінансової поведінки. Таким чином, дослідження особливостей та закономірностей розвитку фінансової безпеки України стає ще більш актуальним в умовах напруженої та нестабільної політичної та соціально-економічної ситуації в країні.

Дослідженням особливостей фінансової безпеки країни займались такі вчені як О.І. Барановський, О.С. Власюк, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, В.В. Коваленко, Л.Б. Колінець, Колісник О.Я., Н.Я. Кравчук, О.В. Крухмаль, А.В. Кулінська, В.І. Мазуренко, В.В. Мартиненко, О.Ю. Мелих, О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленко. Проте, незважаючи на проведені цими науковцями

дослідження, залишаються невирішеними питання вдосконалення інституційно-правового та організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки на макроекономічному рівні.

Метою магістерської роботи є поглиблення теоретико-методичних засад управління фінансовою безпекою держави та обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування механізму управління фінансовою безпекою України.

Реалізація мети обумовила необхідність визначення і розв'язання наступних завдань:

– визначити сутність та особливості управління фінансовою безпекою держави;

– охарактеризувати основні загрози фінансовій безпеці держави;

– дослідити особливостіорганізаційно-технологічної структури механізму державного управління фінансовою безпекою;

– проаналізувати фінансово-економічний стан України;

– оцінити стан фінансової безпеки України;

– дослідити стан матеріально-інформаційного забезпечення управління фінансовою безпекою;

– визначити напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки України;

– запропонувати концептуальні засади забезпеченням фінансової безпеки держави;

– вдосконалити модель управління фінансовою безпекою держави.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовою безпекою держави.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти управління фінансовою безпекою України.

Методологічною базою дослідження стали діалектичний метод наукового пізнання та загальнонаукові методи пізнання: абстрактно-логічний

метод використовувався для визначення поняття фінансова безпека, та виявлення її особливостей; метод індукції і дедукції - для дослідження структури фінансової безпеки; метод групування та класифікації – при розгляді основних видів загроз фінансовій безпеці; економіко-статистичний- для виявлення тенденцій фінансово-економічного стану України, оцінки стану фінансової безпеки, системний метод – для оцінки концептуальних засад забезпечення фінансової безпеки держави.

Інформаційною базою дослідження є фундаментальні положення економічної та фінансової теорії, законодавчі та нормативно-правові акти, статистичні та звітно-аналітичні дані Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної служби статистики України, періодичні видання з зазначеної проблематики; інформаційні ресурси глобальної мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати магістерського дослідження пройшли апробацію на «Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу в умовах економіки відновлення» 18-19 квітня 2023р. [Електронне видання] у 2т. – Київ: Видавничій дім «Києво-Могилянська академія», 2023.Т 1.– с.88-90.;

Міжнародній науково-практичній конференції (25-26 травня 2023року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н.Г. Метеленко; Інженерний навчально- науковий інститут ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету. – Одеса: Олді+, 2023.- 752с. – с.140-143. тема тез доповіді «Вплив міжнародних фінансових інституцій на трансформаційні процеси сучасної економіки України»;

ІІІ Всеукраїнська науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів» (17-20 жовтня 2023р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя, ЗНУ Інженерний навчально-науковий інститут – с. 473-475. тема тез доповіді «Кредитування бізнесу як чинник фінансової стабільності країни на шляху до ЄС»;

І Міжнародна науково-практична конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні (09-10 травня 2024 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н.Г. Метеленко; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні ЗНУ. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. – 1020 с. тема тез доповіді Investing in renewable energy sources in the context of building the national economy of Ukraine

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 78 стор. Робота містить 2 рисунка, 9 таблиць. Список використаних джерел включає 59 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1 Законодавче підґрунтя забезпечення національної безпеки України

Особливе забезпечення фінансової безпеки держави ґрунтується на функціонуванні чітко визначеного механізму. Механізмом забезпечення фінансової безпеки держави є система організаційно-правових заходів впливу, що спрямована на попередження та мінімізацію загроз фінансовій безпеці держави. Механізм забезпечення фінансової безпеки є доволі складною та глибоко структурованою системою реагування на виклики сучасності. Фінансова безпека забезпечується за допомогою проведення виваженої фінансової політики, відповідно в усіх сферах суспільного життя. У нашій державі затверджено Концепцію забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері. Але у цьому документі присутня значна частина неузгодженостей, та й приймався він для боротьби з наслідками минулої фінансової кризи 2008–2009 років, яка значною мірою структурно відрізнялася від теперішньої кризи в українській економіці. На наш погляд, ефективна загальнодержавна концепція фінансової безпеки повинна містити конкретні своєчасні шляхи та методи досягнення чітких цілей, які б адекватно відображали роль фінансової системи держави у процесі її функціонування. Без ефективно діючого механізму фінансової безпеки держави неможлива реалізація її соціально-економічного розвитку.

Для початку необхідно проаналізувати поточний стан, адже в умовах війни належне забезпечення фінансової безпеки є одним з основних чинників існування української держави як незалежного і суверенного суб’єкта на міжнародній арені. Фінансова безпека є багатовимірним економіко-правовим явищем, яке охоплює бюджетну, банківську, валютну та інші ринки.

Згідно з розрахунками рівня економічної безпеки України, фінансова безпека як її складова визначається станом фінансової системи країни, який дозволяє створити необхідні умови для стабільного соціально-економічного розвитку, забезпечення стійкості до фінансових шоків і дисбалансів, а також підтримки цілісності та єдності фінансової системи держави.

У своїй монографії «Філософія безпеки» О. І. Барановський [1] визначає фінансову безпеку через кілька аспектів: рівень захищеності фінансових інтересів на всіх етапах фінансових відносин; рівень забезпеченості фінансовими ресурсами громадян, підприємств, регіонів, секторів економіки, держави та інших суб'єктів для задоволення їхніх потреб і виконання зобов'язань; стан ключових економічних систем, таких як фінансова, грошово-кредитна, валютна, банківська, бюджетна, податкова, розрахункова, інвестиційна, митно-тарифна та фондова, які мають бути збалансованими, стійкими до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатними відвернути фінансову експансію і забезпечити стабільність національної економіки. Він також підкреслює важливість якості фінансових інструментів і послуг для запобігання негативному впливу можливих помилок і зловживань, а також гарантування повернення вкладених коштів у разі потреби.

З точки зору забезпечення фінансової рівноваги, фінансова безпека держави визначається як стан фінансових, грошово-кредитних, валютних, банківських, бюджетних, страхових та фондових систем, який характеризується збалансованістю та стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю запобігти фінансовій експансії, а також забезпечити ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання.

Фінансову безпеку тлумачать з позиції різних підходів до її розуміння:

з позицій ресурсного та функціонального підходів – захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими

ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання наявних зобов'язань;

з позиції статики – стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи й економічне зростання;

з позиції нормативно-правового регламентування – як створення таких умов функціонування фінансової системи, за яких, по-перше, фактично виключена можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, зниження можливості зловживання фінансовими ресурсами [4; 5, с. 11-12].

Відтак, фінансова безпека держави обумовлена: захищеністю фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; достатнім рівнем фінансової незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників, що загрожують національним інтересам у фінансовій сфері; здатністю фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання.

Однак, сучасні реалії, зумовлені війною, вимагають нових підходів щодо забезпечення фінансової безпеки, а це і жорсткіша політика у системі валютних обмежень, що реалізується з метою курсової стабілізації, посилений контроль та моніторинг міжнародної фінансової допомоги, за рахунок якої відбувається стабілізація бюджетного сектору, боротьба із кібератаками в банківській та інших сферах.

Розглянемо проблеми фінансової безпеки в сучасних умовах функціонування, в останні роки в Україні, а особливо з початку повномасштабного вторгнення, помітно спостерігається зменшення реального ВВП, постійне скорочення чисельності населення та значне погіршення

життєвого рівня громадян. Ці та інші показники відображають проблеми, які існують у країні та свідчать про відсутність дієвих заходів для їх вирішення. З цим урахуванням, фінансова безпека є ключовою якісною характеристикою економічної системи, що визначає її спроможність забезпечувати сталі умови функціонування та ресурси та сприяти їх розвитку.

На нашу думку, доцільно розпочати з визначення поняття фінансової безпеки, щодо якого існують дискусії в наукових колах. Теоретичне обґрунтування сутності фінансової безпеки можна знайти в працях О.І. Барановського, який вважає, що фінансова безпека є важливою складовою економічної безпеки держави. Його думка базується на принципах незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України. Ці принципи відображаються через систему критеріїв і показників, що відображають стан цієї сфери [1]. Основною метою фінансової безпеки є ефективне використання національних ресурсів для запобігання фінансовим загрозам і забезпечення сталого розвитку та функціонування економіки в майбутньому.

У відповідь на це, деякі автори вважають, що це визначення є занадто обмеженим і не враховує всі компоненти фінансової безпеки. Інша група дослідників розглядає поняття фінансової безпеки з точки зору взаємозв'язку між фінансовою безпекою держави та фінансовою безпекою підприємств і пропонує таке визначення: фінансова безпека держави – це стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується рівновагою та якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що є стійкими до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз). Ця сфера має здатність забезпечувати захист національних фінансових інтересів та забезпечувати достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення. В цілому, фінансова система сприяє ефективному функціонуванню національної економічної системи і соціальному розвитку [2]. У внутрішньому контексті, стан фінансової безпеки визначається такими показниками, як формування державного та місцевих

бюджетів, стан платіжного балансу країни, співвідношення грошових мас в офіційній та тіньовій економіках, а також рівень ліквідності грошових коштів. Зовнішня фінансова безпека, в свою чергу, суттєво визначається ступенем фінансової незалежності держави, обсягами іноземних інвестицій, міжнародним боргом країни і рівнем політичної стабільності [3].

У сучасних умовах фінансова безпека стає особливо актуальною, оскільки вона безпосередньо впливає на безпеку індивіда, суспільства, держави та міжнародну сферу. Нині правову основу забезпечення фінансово-економічної безпеки становить Конституція України й загальні законодавчі акти, серед положень яких присутні норми, що стосуються фінансової сфери: Цивільний кодекс, Закон України «Про національну безпеку України», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», та інші.

Однією з ключових складових національної безпеки України є фінансова безпека держави. Фактично, жоден аспект національної безпеки не може існувати окремо від рівня фінансової безпеки держави [4]. З огляду на поточний стан країни, виявлення та оцінка загроз у економічній сфері є пріоритетною задачею у забезпеченні фінансової безпеки. Вона вимагає вдосконалення державної економічної політики, яка має бути розроблена відповідно до встановлених доктрин, концепцій, стратегій і програм у різних сферах, включаючи політичну, економічну, фінансову, соціальну, інформаційну та інші. Фінансові загрози включають такі проблеми, як високий рівень тіньової економіки, корупція, рейдерство, офшорні схеми та інші. Тому завданням держави є системний моніторинг та виявлення цих загроз, їх вимірювання і впровадження адекватних заходів для запобігання та нейтралізації негативних наслідків. Більш детально про це можна дізнатись у розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» [5]. Зокрема, на сучасному етапі найбільшою загрозою фінансовій безпеці України є російсько-українська війна. Країна зазнала серйозних втрат у вигляді людських жертв, матеріальних та фінансових збитків, екологічного

руйнування та загроз екологічній катастрофі. Як результат, однією з ключових передумов забезпечення фінансової безпеки держави є гарантування військової безпеки країни та посилення потужності Збройних Сил України. Сьогодні економіка України, разом із фінансовою системою, переживає трансформацію та адаптацію до умов воєнного стану. З урахуванням ворожої агресії Російської Федерації проти України, питання забезпечення національної безпеки стало надзвичайно актуальним і привернуло значну увагу суспільства.

Отже, зараз фінансову безпеку країни можна сприймати як необхідну складову національної безпеки, яка здійснюється в умовах врегульованих правовими нормами суспільних відносин. Ця складова дозволяє забезпечувати безперервне та ефективне відтворення, розподіл і споживання благ в інтересах особистості, суспільства і держави. Питання національної безпеки набуло особливої актуальності, оскільки від успішного вирішення цих питань залежать доля України, соціально-економічний добробут громадян, формування національної самосвідомості та поваги до своєї держави.

1.2 Сучасні підходи до забезпечення фінансової безпеки України: реалії та перспективи

Слід почати про нестабільність світової економіки, яка в наші дні є очевидною, розкриває значні недоліки у вітчизняному законодавстві у сфері державного управління та забезпечення фінансової безпеки банківського сектору. За останні роки спостерігається надзвичайно високий темп скорочення кількості банків в Україні, що настає за відсутності належних підходів до забезпечення національної безпеки та фінансової стійкості банківської системи. Забезпечення фінансової безпеки, як функція державного управління в галузі правопорядку, вимагає збалансувати публічні фінансові інтереси усіх господарюючих суб’єктів. Це призводить до посилення ролі

державних органів у правовому забезпеченні фінансової безпеки банків в Україні.

Варто зазначити, що деякі аспекти державного управління та правового регулювання у сфері фінансової безпеки банків стали предметом дослідження багатьох вчених, зокрема В. Т. Білоус, В. Б. Авер'янова, Л. В. Антонової, Н. І. Атаманчук, Ю. Г. Барабаша, О. І. Барановського та інших.

Успішний розвиток та стабілізація діяльності банківської системи України у значній мірі залежать від ефективної взаємодії та координації дій між державними органами та Національним банком України. Варто зазначити, що на сьогоднішній день Закон України «Про Національний банк України» закріплює взаємовідносини Національного банку з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України через такі правові засоби:

-підзвітність,

-взаємні консультації,

-відповіді на запити,

-гарантії невтручання в НБУ [1].

Також потрібно звернути увагу на те, що відповідно ст. 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» закріплює, що систему центральних органів виконавчої влади утворюють міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади. У ст. 19 цього ж Закону зазначається, що керівник центрального органу виконавчої влади забезпечує взаємодію центрального органу виконавчої влади із структурним підрозділом міністерства, визначеним міністром, який спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади, відповідальним за взаємодію з центральним органом виконавчої влади [2]. Цитовані положення Закону не надають достатньої чіткості щодо процесу взаємодії та координації між органами виконавчої влади в умовах підвищеного ризику для національної безпеки. Крім того, вони не розкривають, яким чином відбувається взаємодія конкретного органу виконавчої влади з центробанком.

Можна сказати, що існуючий порядок взаємодії не лише не надає можливості чітко визначити алгоритм та форми дій в оптимальних умовах функціонування, але й не дозволяє ефективно та оперативно взаємодіяти у надзвичайних умовах. Взаємодія між центральним банком та органами державної влади повинна бути організована на основі трьох основних моделей. Перша модель передбачає взаємодію в умовах нормального функціонування економіки, банківської системи та національної безпеки. Друга модель орієнтована на взаємодію в надзвичайних ситуаціях, коли потрібно швидко та ефективно реагувати на кризові явища. Третя модель передбачає взаємодію в умовах підвищеного або невизначеного ризику, що може виникнути як у сфері економіки та банківської системи, так і в умовах загрози національної безпеки.

Взаємодія між Національним банком України та органами державної влади повинна полягати у регламентованій законодавством діяльності щодо взаємної підтримки у впроваджені рішень, що спрямовані на вирішення важливих суспільних проблем в економічній сфері. Дана діяльність передбачає узгодженні керівні заходи, які спрямовані на досягнення поставлених цілей. Перетинання спеціальних державних функцій органів взаємодії зумовлена узгодженістю вищевказаних заходів, а отже ефективність взаємодії вимагає відповідної координації між Національним банком та державними органами.

Необхідність визначення різних видів форм і методів діяльності НБУ та органів державної влади у процесі їх взаємодії та координації обумовлена тим, що фінансова безпека повинна забезпечуватися «шляхом проведення виваженої фінансової політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, інформаційній і, власне, фінансовій сферах» [3].

У взаємовідносинах між Національним банком України та органами влади, які встановлені законодавством, відсутні конкретні напрями та засоби чи механізми реалізації взаємних дій. Для вирішення цієї проблеми може бути

корисним введення Регламенту взаємодії та координації такої діяльності. По перше, взаємодія та координація діяльності центробанку й органів державної влади повинна здійснюватися на загальнодержавному, локальному та територіальному рівнях. По друге, Регламент повинен передбачати взаємодію НБУ за трирівневою системою, тоді взаємодія і координація будуть відбуватися з правозастосовними, правовстановлюючими та контролюючими органами. По третє, мають бути визначені сфери застосування та координації діяльності, такі як: правові, інформаційні та організаційні.

Фінансова безпека загалом та фінансова безпека банків є невід'ємною складовою національної безпеки України і потребує уваги не лише з боку банків, а й державних органів. Таким чином, коли ми говоримо про ефективність взаємодії та координації між Національним банком України та органами державної влади, ми повинні брати до уваги багатоаспектність визначення форм взаємодії, а також специфіку визначення ефективності управлінського процесу. Удосконалення та доопрацювання у нашому законодавстві нададуть можливість для подальшого розвитку фінансової безпеки банків в Україні, а також можливість наблизитися до Європейських стандартів.

Досліджуючи стан в умовах сучасної практики держава намагається побудувати такий механізм безпечного та вигідного функціонування суб'єктів господарювання, який би, нейтралізуючи зовнішні та внутрішні загрози, надав можливість йому стабільно розвиватися. Проте, наразі виникають все нові і нові загрози. На сьогоднішній день, коли в країні відбувається повномасштабне вторгнення країни-агресора, наша країна має використовувати ефективні інструменти задля ефективного ведення бізнесу. Тому зрозумілим стає питання фінансової безпеки у розрізі забезпечення інтересів суб'єктів господарювання, а особливо складнощів її реалізації в сучасних умовах.

Дійсно, особливого значення національна безпека України, зокрема, фінансова безпека суб'єктів підприємництва, набуває саме в умовах сучасних

викликів та загроз. Повномасштабна війна негативно впливає і на глобальну економічну та фінансову безпеку, руйнівні наслідки злочинних дій росії в Україні відчуває на собі практично весь світ [2, с. 16]. Розглядаючи дане питання, звернемо увагу на слушну думку І. Доценко, де зазначається, що «на сьогодні українське суспільство проходить через ряд випробувань воєнного часу, який спричинив розвиток кризових явищ у соціальній, економічній та політичній сферах» [3, с. 179].

У розрізі захисту інтересів бізнесу, зокрема, під час війни, чимало внесено законодавчих змін, зокрема Законом «Про внесення зміни до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» введення новий тимчасовий механізм оподаткування суб'єктів господарювання, що значно полегшив діяльність суб'єктів господарювання [4]. Ю. Ю. Вергелюк та К. І. Філіпішина підкреслюють, що «ключовими рисами ефективної системи забезпечення фінансової безпеки є її гнучкість та максимальний баланс держави та суб'єктів господарювання» [5, с. 251]. Слід наголосити, що розвиток підприємництва у всі часи був одним із пріоритетних шляхів підвищення економічної ситуації в країні, який неможливий без прийняття відповідних законодавчих актів для врегулювання вказаної сфери. Держава активно працює над вдосконаленням законодавчої бази, за допомогою якої здійснюють правове регулювання розвитку бізнесу в Україні.

Варто зазначити думку М.С. Зварич, що «фінансова безпека виступає ґрунтовною складовою економічної безпеки не тільки підприємницького сектору, а й держави в цілому, фінанси – кров економічної системи держави» [6, с. 26]. Наголосимо, що в даному трактуванні обґрунтовується саме необхідність забезпечення та підтримки фінансової безпеки держави, тому що вона стосується не лише держави загалом, а й усіх галузей національного господарства, приватних підприємців, усього суспільства. Можемо сміливо стверджувати, що нехтування станом фінансової безпеки може призвести до

катастрофічних наслідків, наприклад занепад галузей або банкрутство підприємств тощо.

Отже, можемо дійти висновку, кроки, які на сьогодні робить держава на зустріч підприємницькому сектору є логічними та виправданими, адже бізнес повинен адаптуватися до нових умов та сплачувати податки для наповнення бюджетів різних рівнів в таких загрозливих умовах роботи. Можемо з упевненістю стверджувати, що дії уряду України з підтримки бізнесу під час війни, є цілком раціональними і враховують особливості кожного з видів бізнесу і створюють умови, для його успішного відновлення та функціонування. Таким чином, забезпечення державою фінансової безпеки інтересів, український бізнес буде відновлювати економіку України і нарощувати спроможність держави перемогти країну-окупанта.

1.3. Макроекономічна оцінка загроз фінансовому механізму забезпечення національної безпеки України

Для початку розглянемо питання безпеки банківської системи де є особливо актуальним під час існування в державі кризових явищ. На фоні зовнішньої збройної агресії проти нашої держави, безумовно, актуалізується й питання правового регулювання, яке дозволить забезпечити стабільне функціонування банківської системи та запобігти явищам, які можуть підривати її безпеку. Водночас, вдосконалення правового регулювання у сфері безпеки банківської системи, вважаємо, варто розпочати зі з'ясування ключового поняття - «безпека банківської системи», його місця у системі фінансової безпеки держави та державної безпеки в цілому.

Варто розпочати із того, що поняття «безпека банківської системи» є категорією, яка охоплює певну вузьку сферу в державі. Звідси, розуміння цього поняття пов'язане із таким поняттям як державна безпека. Поняття «державна безпека» міститься у Законі України «Про національну безпеку України» та визначається як захищеність державного суверенітету,

територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [1].

У цьому контексті, вважаємо доцільно звернути увагу й на наукове трактування поняття «державної безпеки (безпеки держави)». Зокрема, досить вдалим є визначення запропоноване науковцем Свірко С.В., який зазначає, що державна безпека – це стан захищеності різновекторних інтересів держави та населення, за якого забезпечується ефективне функціонування всіх сфер та інституцій держави в умовах мінливого середовища та існування зовнішніх та внутрішніх загроз різного характеру [2, с.75].

Спираючись на це визначення, можна виділити таку складову державної безпеки як економічна безпека, яку гарантує держава відповідно до ст. 17 Конституції України: «….забезпечення її економічної…безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу…» [4] та ч. 4 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України»: «…Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення…. економічної безпеки…» [1]. На думку Піхоцького В.Ф. та Піхоцької М. Р. економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз й здатний задовольнити потреби окремих осіб, суспільства та держави [3, с. 192].

При цьому, науковці доцільно зауважують, що однією з важливих складових економічної безпеки України на сучасному етапі є саме фінансова безпека, тобто забезпечення життєво важливих фінансових інтересів держави та саморегуляції фінансової системи [3, с. 192].

Отож, базовою категорією фінансової безпеки є фінансова система. Визначення цього поняття у чинному фінансовому законодавстві не міститься, однак в деяких актах згадується про окремі її підсистеми (грошова, валютна, кредитна тощо). З урахуванням названих фінансових підсистем, цілком логічно випливає теза про те, що банківська система є елементом фінансової

системи України, оскільки діяльність її суб'єктів здійснюється у межах названих фінансових підсистем. Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до закону [5].

Виходячи із цього, поняття «безпека банківської системи» науковцями трактується по-різному. Одні вважають, що безпека банківської системи – це лише стан захищеності фінансових інтересів суб'єктів банківської системи, який дозволяє забезпечувати позитивний фінансовий результат. Інші переконують, що безпека банківської системи є більш широким поняттям та охоплює не лише відсутність фінансових загроз для банківської діяльності, а й будь-яких інших загроз, а також передбачає наявність потенціалу для зростання [6, с. 244]. На нашу думку, поняття безпека банківської системи також охоплює не лише інтереси її суб'єктів, а й інтереси клієнтів, за рахунок чого забезпечуються стабільні грошові потоки, що, власне, є не лише її складовою, а й ціллю.

Таким чином, безпека банківської системи - це стан, при якому фінансові показники суб'єктів банківської системи є такими, що захищають їх від зовнішніх і внутрішніх загроз (стійкість), а також забезпечують безперервність грошових потоків (ефективність). На нашу думку, положення фінансового законодавства потрібно доповнити визначенням таких понять як «безпека банківської системи», «фінансова безпека» та «фінансова система», оскільки у ході дослідження доведено, що безпека банківської системи є компонентом фінансової безпеки, яка характеризує стан фінансової системи, і у свою чергу є складовою економічної безпеки, що входить до загального збірного поняття «державна безпека». Отож, безпека банківської системи є запорукою не лише стабільного функціонування банківської системи, а й соціально-економічного розвитку держави в цілому. Звідси, здійснення належного правового регулювання у цій сфері є надважливим і розпочати його слід саме із вдосконалення термінологічного апарату.

Продовжимо наше дослідження з аналізу визначення та основних ознак фінансової безпеки України, яке потрібне для сформування можливості забезпечення країною безпеки внутрішньодержавного ринку від зовнішніх загроз і задовольнити інтереси кожної особи у всіх сферах її життєдіяльності в період глобальних змін у соціальних та економічних процесах. Курс на інтеграцію до Європейського Союзу, встановлює необхідність порівняння положень та правил, що використовуються в країнах ЄС до базової складової національної безпеки країни – економічної безпеки, з положеннями українського законодавства.

Фінансова безпека держави – є основою економічного розвитку країни, що забезпечує суверенітет та цілісність країни, а також гідний рівень життя громадян. У мирні часи політика громадської безпеки, цивільного захисту, план розвитку оборонного комплексу, залежить від реальних економічних та фінансових можливостей держави. В умовах воєнного стану, який проголошений від 24.02.2022 р., фінансова безпека країни набуває актуального значення, оскільки оборона країни, забезпечення армії, функціонування органів оборони та захисту, спирається стабільне фінансове забезпечення, як внутрішнє, так і з застосуванням міжнародної підтримки, в будь якій галузі.

У вітчизняній літературі немає чітко обґрунтованого підходу до базових вимог, що стосуються побудови механізму забезпечення фінансової безпеки України. До 2013 року, за основу обмірковування механізму забезпечення фінансової безпеки держави брали Методику розрахунку рівня економічної безпеки України [1], частиною якої була фінансова безпека держави. Методику розрахунку рівня економічної безпеки України було зроблено для визначення рівня економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави та визначення повного переліку характеристик, що свідчать про стан економічної безпеки України. Згідно з положеннями цього документа, фінансова безпека держави визначалася як основний компонент економічної безпеки держави, який можна окреслити як: стан бюджетної, кредитної, банківської та валютної системи, який

характеризується рівновагою, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх загроз, можливістю надати змогу ефективному функціонуванню національної економічної системи та економічному зростанню [1].

Аналізуючи систему забезпечення фінансової безпеки держави потрібно зазначити, на захист чого скерована ця діяльність, а саме на підтримку та забезпечення належного рівня національних інтересів у фінансовій сфері. Докладніше цей сегмент розглянуто у Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [2]. Фінансова безпека держави є складовою економічної безпеки країни, і тому, пріоритетами національних інтересів України в економічній сфері можна враховувати: - інтеграція економіки України у європейський правовий простір; - усунення та досконале подолання наслідків економічної кризи; - побудова конкурентоспроможної ринкової економіки; - розвиток взаємовигідних економічних відносин з іншими державами світу.

Стосовно Європейського союзу, то ЄС визначення «фінансова безпека» відноситься до позиції об'єднання у світовій економічній системі. ЄС зазначає необхідність та важливість європейської інтеграції з метою досягнення високого рівня конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Мета ЄС забезпечення фінансової безпеки та формування інтегрованої Європи з однаковим рівнем життя в усіх країнах-учасницях [3].

Візьмемо для прикладу та порівняння декілька країн ЄС. У Німеччині окремого закону, приділеного фінансовій безпеці не існує. Державна філософія фінансової безпеки відбувається через закони, що регламентують важливі сфери ринкової діяльності та наділяють країну істотними контрольними функціями. Так, глобальні інтереси держави у сфері національної безпеки, у тому числі і її економічної складової, представлені у формі офіційної директиви міністерства оборони Німеччини [4]. У Франції державним документом, у якому визнаються положення забезпечення економічної безпеки, є Закон «Про національну безпеку» від 1964 року. Поняття національної та економічної безпеки розглядається цим законом, як

створення сприятливих умов для підвищення та розвитку національного добробуту і зміцнення економічного потенціалу країни. Порівняльний аналіз досвіду таких країн Західної Європи як Нідерланди, Бельгія, Данія, Люксембург, Швейцарія по забезпеченню фінансової безпеки показує, що їх основною метою по захисту національних економічних інтересів є забезпечення стійкого економічного зросту і модернізації економіки в залежності від умов конкурентної боротьби на світовому ринку [3].

Порівнюючи національні визначення терміну «фінансова безпека» та їх визначення у правових системах вищеперерахованих країн можна зробити висновок, що фінансова безпека держави – це основна складова національної безпеки, яка сприяє захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки, основним критерієм якої є здатність економіки країни стримувати внутрішні та зовнішні загрози.

Отже, аналізуючи визначення поняття «фінансової безпеки» в Україні та країнах ЄС можна сказати, що фінансова безпека загалом розглядається як складова національної безпеки та направлена на усунення та попередження внутрішніх та зовнішніх загроз для забезпечення достатнього рівня життя населення створюючи при цьому взаємодію між органами державної влади та приватними суб’єктами господарювання. Треба зазначити, що аналіз підходів до забезпечення фінансової безпеки країнами ЄС говорить про те, що цей безпеки досить високий. Якщо Україна прагне зберегти внутрішньодержавний ринок та незалежне економічне майбутнє, їй необхідно подолати зовнішнього ворога на військовому фронті, а після цього ще пройти довгий шлях по виходу з економічної кризи. Тому, задля цього важливо розуміти поняття та суть фінансової та національної безпеки, і як вони взаємодіють між собою. Моделі фінансової безпеки, які були розглянуті вище, можуть стати практичним прикладом для формування в Україні нової ідеології безпеки, основою якої є розвиток економіки та ефективне використання ресурсів та забезпечення соціально-економічних вимог населення.

Висновки до розділу 1

Фінансова безпека держави займає значне місце в системі економічної безпеки, оскільки охоплює найважливіші фінансові питання діяльності суб'єктів національної економіки. В процесі дослідження сутності дефініції фінансова безпека було характеризовано три основних підходи, а саме ресурсно-функціональний підхід, з точки зори статики та підхід в контексті нормативно-правового регламентування. Слід зазначити, що залежно від особливостей економічних систем, та в процесі їх розвитку виділяються різні особливості змісту та стану фінансової безпеки.

У процесі здійснення фінансової діяльності держави важливим напрямом є забезпечення фінансової безпеки держави та її фінансової системи. Фінансова безпека охоплює найважливіші фінансові питання діяльності суб'єктів національної економіки. Це здатність держави забезпечувати стійкість її економічного розвитку, нейтралізувати вплив різних загроз та фінансових криз, запобігати конфліктам та правопорушенням тощо.

Виходячи з цього основними елементами фінансової безпеки є ефективність, незалежність та конкурентоспроможність. У період глобалізаційних змін усі суб'єкти макросередовища впроваджують заходи щодо мінімізації ризиків, які становлять різні види загроз. Виявлення, запобігання та усунення таких загроз є важливим завданням системи фінансової безпеки держави.

Рівень фінансової безпеки держави залежить від рівня функціонування та розвитку економічної системи, включаючи всі його компоненти, їх взаємозв'язок і взаємозалежність. Загрози можна класифікувати за різними критеріями, а саме ступінь сформованості, тривалість, ступінь небезпеки, ймовірність реалізації, але на наш погляд найбільш важливими є середовище виникнення та сфера походження.

Для проведення аналізу стану фінансової безпеки необхідно виділити основні індикатори, які визначають граничні значення стану фінансової безпеки за основними сферами.

Основою фінансового забезпечення є сукупність його складових, таких як бюджет, грошово-кредитна, валютна, боргова, банківські цінні папери, безпека небанківського фінансового ринку, які необхідно згрупувати за економічним змістом та рівнями безпеки.

Для забезпечення ефективності функціонування фінансова система повинна базуватись на таких принципах: законність, обґрунтованість, керованість, справедливість, комплексність, неподільність, взаємо відповідальність тощо.

Механізм фінансової безпеки є підґрунтям її забезпечення, він складається з організаційних та інституційних заходах впливу, що направлені на виявлення, нейтралізацію та ліквідацію загроз; визначає суб’єктів, об’єктів та інтереси фінансової безпеки; включає концепцію фінансової безпеки та системи управління (кадрову, фінансову, інформаційно-аналітичну, матеріальну та політичну).

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз фінансово-економічного стану України

Однією з ключових складових економічної безпеки України в умовах сучасної реальності є фінансова безпека, яка є основою національної безпеки держави. Головною метою фінансової безпеки є ефективне використання державних ресурсів для запобігання фінансовим загрозам та забезпечення сталого розвитку економіки [11].

Аналіз поточної економічної ситуації в Україні та тенденцій розвитку фінансової безпеки свідчить, що ця проблема стала надзвичайно актуальною. Зокрема, ще не зникли наслідки світової економічної кризи, що розпочалася з фінансової кризи в США у 2007-2008 роках. Країни та регіони подолали гостру фазу кризи в різні часи, з 2009 по 2013 роки, але її наслідки залишаються до сьогодні. За даними дослідження Міжнародного валютного фонду (МВФ), через десять років після банкрутства американського банку Lehman Brothers більшість економік не змогли повернутися до докризових темпів зростання. 60% економік, які не зазнали значної шкоди від банківської кризи, та 85% тих, що постраждали, не відновилися. Економічний спад у США та Єврозоні завершився в другому кварталі 2009 року, але в 2011 році Єврозона пережила другу рецесію, яка тривала до 2013 року і стала найдовшою за всю історію регіону.

На початку кризи Україна отримала великий кредит від МВФ в розмірі 16,5 млрд доларів, тоді як загальні золотовалютні резерви становили близько 32 млрд доларів. Перший транш у розмірі 4 мільярди доларів надійшов 1 грудня 2008 року. Незважаючи на цей кредит, Україна стала однією з найбільш постраждалих країн від кризи. До кінця 2009 року ВВП України зменшився на

14,8%, що стало одним із найгірших показників у світі. Промислове виробництво в країні скоротилося на 25% у 2009 році.

Після початку російської агресії Україна пережила новий етап фінансових втрат. За даними НБУ, міжнародні резерви України зменшилися з 20,4 млрд доларів на кінець 2013 року до 7,5 млрд доларів у 2014 році, а в 2015 році склали 13,3 млрд доларів. Водночас реальний ВВП впав на 6,3% у 2014 році та на 9,4% у 2015 році. Окрім того, у 2020 році країна зазнала ще одного негативного впливу – пандемії COVID-19, що призвела до падіння реального ВВП на 4,2%.

Таким чином, вплив зовнішніх і внутрішніх негативних факторів значно ускладнив питання підвищення стійкості фінансової системи України [17, 18, 47].

Для аналізу режиму економічного розвитку в Україні за останні роки скористаємося статистичними даними таблиці 2.1, яка містить основні фінансово-економічні показники розвитку країни в період 2015-2022 років.

Отже, основними негативними тенденціями є постійне перевищення імпорту над експортом (хоча станом на 2020 рік ситуація значно покращилась), високе співвідношення валового зовнішнього боргу до ВВП, збільшення дефіциту бюджету та постійна тенденція до зменшення валового нагромадження [16].

Протягом 2015-2022 років спостерігалася тенденція до зростання як експорту, так і імпорту товарів та послуг. Однак імпорт значно перевищував експорт, що призводило до постійного дефіциту торгового балансу.

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показники розвитку України у 2015-2022 роках [83]

	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Експорт товарів та послуг, млрд. дол. США	104,4	117,4	143,0	160,8	163,6	163,7	222,4	184,05
Імпорт товарів та послуг, млрд. дол. США	-108,4	-132,3	-161,8	-191,4	-194,7	-168,1	-228,6	-271,2
Різниця між експорт та імпорт,млн. дол. США	-39475	-148502	-188519	-306003	-311183	-44127	-61363	-871762
Рівень безробіття	9,5%	9,7%	9,9%	9,1%	8,6%	9,9%	10,3%	~10,6%
Зовнішній борг (млрд дол. США)	104,2	124,1	137,4	139,7	115,9	151,8	156,0	261,0
Дефіцит бюджету (% від ВВП)	4,10%	2,50%	2,20%	2,30%	2,20%	6,00%	5,50%	6,00%
Інфляція (річна, %)	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1	105,0	110,0	126,6
Валовий внутрішній продукт (ВВП) (млн. долл. США)	90615	93270	112154	130832	153781	155582	199770	161990
Обмінний курс (гривня/долар США)	24	25,6	27,2	27,2	25,9	28	27	36,6–40,0

Найбільший дефіцит був зафіксований у 2022 році (871,8 млн доларів США) через вплив війни та зростання витрат на імпорт енергоносіїв та військової техніки. Зовнішній борг України поступово збільшувався протягом 2015-2021 років, а в 2022 році різко зріс через активне залучення міжнародної допомоги для фінансування державних витрат, зокрема на оборону та відновлення країни після військових дій. Рівень безробіття в Україні залишався відносно високим, зростаючи у періоди економічної нестабільності. У 2020 році рівень безробіття збільшився через пандемію COVID-19, а в 2022 році спостерігалося подальше зростання через наслідки війни, що призвели до економічних втрат та скорочення робочих місць. Дефіцит бюджету зростав у 2020-2022 роках, що було пов'язано з необхідністю фінансувати соціальної програми, боротьбу з пандемією та війну. У 2022 році дефіцит бюджету

залишався високим (6% ВВП). Курс гривні до долара США коливався протягом досліджуваного періоду, зокрема девальвація гривні у 2015 році була найбільш суттєвою. У 2022 році курс гривні значно ослаб до 36,6 – 40,0 грн за долар США через економічні труднощі та високу невизначеність, зумовлену війною.

Україна пережила значні економічні труднощі в період з 2015 по 2022 роки, що було зумовлено різними кризами, такими як військовий конфлікт на сході країни, пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії в 2022 році. Протягом цього часу Україна намагалася стабілізувати економіку, але негативні економічні тренди, такі як постійний дефіцит торгового балансу, зростання зовнішнього боргу, високий рівень безробіття та інфляція, були значними викликами. Війна в 2022 році мала найважчі економічні наслідки, призвавши до падіння ВВП, різкого зростання інфляції та девальвації гривні, що відобразилося на всіх аспектах економіки країни.

Отже, можна зробити висновок, що на даному етапі розвитку нашої держави, проблема забезпечення фінансової безпеки є однією з пріоритетних. Фінансово-економічний стан держави на протязі аналізованого періоду знаходився під впливом негативних факторів, що мають цілком об’єктивний характер. У 2014–2016 рр. Україна зіткнулася з потрійною кризою, оскільки сукупний вплив банківської та валютної кризи загострили кризу в реальному секторі економіки. Макроекономічні дисбаланси, що накопичилися в попередні роки, політична криза початку 2014 року, окупація Криму та деяких районів Донецької та Луганської областей ввели економіку в глибоку кризу. Водночас падіння реального ВВП на 6,6% у 2014 році та на 9,8% у 2015 році супроводжувалось і посилювалося кількома хвилями значного знецінення гривні та банківською кризою. Реформа фінансового сектору України 2014–2019 рр. допомогла досягти макрофінансової стабілізації та посилити

спроможність регуляторів та учасників фінансового ринку протистояти наслідкам криз.

2.2 Оцінка стану фінансової безпеки України

Оцінка фінансової безпеки України має велике макроекономічне значення, оскільки це необхідно для ухвалення відповідних управлінських рішень, спрямованих на нейтралізацію загроз і формування здорової монетарної та фіскальної політики. При цьому важливо, щоб оцінка фактичних досягнень у галузі фінансової безпеки базувалась на надійній інформаційній основі, що є основою для подальшого аналізу і прогнозування.

Особливу увагу варто приділити бюджетній та борговій безпеці, оскільки ці показники є основними для оцінки ефективності бюджетної політики держави, а також фундаментом для соціально-економічного розвитку. Сьогодні бюджетна безпека є не лише питанням розвитку національної економіки, але й важливим аспектом глобалізаційних процесів. Оскільки бюджетна безпека має вирішальне значення для забезпечення інтересів і стійкого розвитку держави, її необхідно розглядати з огляду на як внутрішні, так і зовнішні фактори [33, 53].

Зовнішній аспект бюджетної безпеки зосереджений на її здатності бути незалежною від боргового навантаження, рівня платоспроможності та стійкості до впливу міжнародних фінансових організацій і транснаціональних структур. Внутрішній аспект включає ринкову ситуацію, рівень тіньової економіки, корупції, політичну стабільність та інші фактори [8, 79].

Зростання дефіциту державного бюджету і його незбалансованість є одними з найсуттєвіших загроз не тільки для бюджетної, але й для загальної фінансової безпеки, оскільки це веде до зростання дефіциту бюджету у відношенні до ВВП [27].

В таблиці 2.2 представлені основні індикатори, що використовуються для оцінки стану боргової безпеки. Найбільш розповсюдженими показниками фінансової стійкості є перші 2 показники, в яких відображається питома вага боргових зобов'язань.

Таблиця 2.2 – Динаміка показників боргової безпеки України протягом 2014–2020 рр., % [83, 84]

Показники,%	Оптимальне / критичне значення, %	Роки						
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Відношення загальногообсягу держав-ного та гарантованого державою боргу до ВВП	20/ 60	69,37	79,06	80,90	71,78	60,90	50,3	60,85
Відношення обсягувалового зовнішньогоборгу до ВВП	40/70	95,8	131,0	121,7	103,9	87,8	79.2	80.8
Середньозважена дохідність ОВДП	4/11	13,4	13,1	9,2	10,5	17,8	16.9	10.2
Індекс ЕМВІ + Україна	200/1000	2226	2375	860	574	571	568	
Відношення обс ягуофіційних міжнароднихрезервів до обсягу валового зовнішнього боргу	50/20	5,96	11,20	13,69	16,13	18,15	20,78	23.2

Відповідно до Бюджетного кодексу відношення загального обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП не повинно бути більше 60 % [79]. Але у 2016 році цей показник досяг майже 81%. Тільки в 2019 році зазначений показник входить в інтервал і складає 50,3%, але таке значення також далеке від оптимального. Таке покращення ситуації відбулось за рахунок проведення реструктуризації боргових зобов'язань. У 2020 році знову

простежується погіршення даного показника, що відбувається за рахунок зменшення ВВП спричинене карантинними обмеженнями.

Розглянемо найбільших кредиторів України до яких слід віднести такі міжнародні фінансові інститути, як Міжнародний валютний фонд, Європейський союз та Світовий банк [49] (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Структура зовнішнього боргу України [83, 85]

	млрд. грн.	**%**
Зовнішній борг	**1 518,93**	**59,52%**
Державний борг	**1 258,52**	**49,32%**
1. Заборгованість за позиками, одержаними відміжнародних фінансових організацій	443,31	17,37%
Європейське Співтовариство	132,36	5,19%
Європейський банк реконструкції та розвитку	13,69	0,54%
Європейський Інвестиційний Банк	26,99	1,06%
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	149,66	5,86%
Міжнародний Валютний Фонд	119,57	4,69%
Фонд чистих технологій (МБРР)	1,05	0,04%
2. Заборгованість за позиками, одержаними від органівуправління іноземних держав	43,90	1,72%
Німеччина	8,99	0,35%
Польща	0,41	0,02%
Росія	17,13	0,67%
США	0,05	0,00%
Франція	0,79	0,03%
Японія	16,53	0,65%
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	61,09	2,39%
Cargill	17,37	0,68%
Credit Agricole Corporate and Investment Bank	6,59	0,26%
Deutsche Bank AG London	37,13	1,46%
4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	660,22	25,87%
5. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	50,01	1,96%
Міжнародний Валютний Фонд	50,01	1,96%
Гарантований державою борг	**260,41**	**10,20%**
1. Заборгованість за позиками, одержаними відміжнародних фінансових організацій	221,66	8,69%
Європейське співтоватиство з атомної енергії	6,95	0,27%
Європейський банк реконструкції та розвитку	10,43	0,41%
Європейський Інвестиційний Банк	1,90	0,07%
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	12,67	0,50%

Продовження таблиці 2.3

Міжнародний Валютний Фонд	189,71	7,43%
2. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	35,43	1,39%
CENTRAL STORAGE SAFETY PROJECT TRUST	4,94	0,19%
Deutsche Bank AG London	0,81	0,03%
Експортно-імпортний банк Китаю	29,69	1,16%
3. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	3,32	0,13%
Міжнародний Валютний Фонд	3,32	0,13%

Хочу звернути Вашу увагу, що було розглянуто дані до 2019 року, тому що на момент дослідження була хакерська атака з боку Росії із-за якої усі реєстри з даними були видалені, а саме існуючі та резервні.

Заборгованість перед зовнішніми кредиторами, зокрема міжнародними та фінансовими організаціями, є додатковим підтвердженням залежності держави та впливу на рівень її фінансової безпеки. Це пояснюється тим, що програми фінансування часто включають заходи, які не завжди повністю відповідають як фінансовим, так і національним інтересам України. До того ж, значну частину фінансування забирає обслуговування державного боргу.

Протягом 2018-2019 років дохідність облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) досягала рекордних значень, перевищуючи 17%. Індекс EMBI, який відображає віддачу міжнародних облігацій, у 2014-2015 роках знаходився на високому критичному рівні, що свідчило про ризики, пов'язані з можливістю дефолту, зокрема через ескалацію конфлікту на сході України. Однак протягом досліджуваного періоду спостерігається позитивна динаміка цього показника, хоча його нинішнє значення все ще не можна вважати задовільним. Зважаючи на останні шість років, хоча індекс показує позитивну тенденцію, він залишається на критичному рівні, що свідчить про стабілізацію фінансової ситуації та зростання золотовалютних резервів.

Отже, можна дійти висновку, що показники рівня бюджетної та боргової системи України на сьогоднішній день перебувають в небезпечній для фінансової безпеки зоні. Рівень дохідної частини бюджету є недостатнім для

забезпечення найбільш важливих витрат, що негативно впливає на рівень фінансової безпеки.

Наступним етапом, є дослідження стану грошово-кредитної безпеки. Як видно за рис. 2.1 питома вага готівки, що перебувала в обігу поза банківськими установами напротязі досліджуваного періоду перебувала в критичному стані. Також до негативних факторів можна відвести збільшення рівня монетизації та розбалансованість грошового ринку, що обумовлено зниженням ефективності грошово-кредитної політики, банківського сектору, а також збільшення рівня тіньової економіки. Всі ці фактори мають негативний вплив на стан грошово-кредитної та фінансової безпеки загалом.

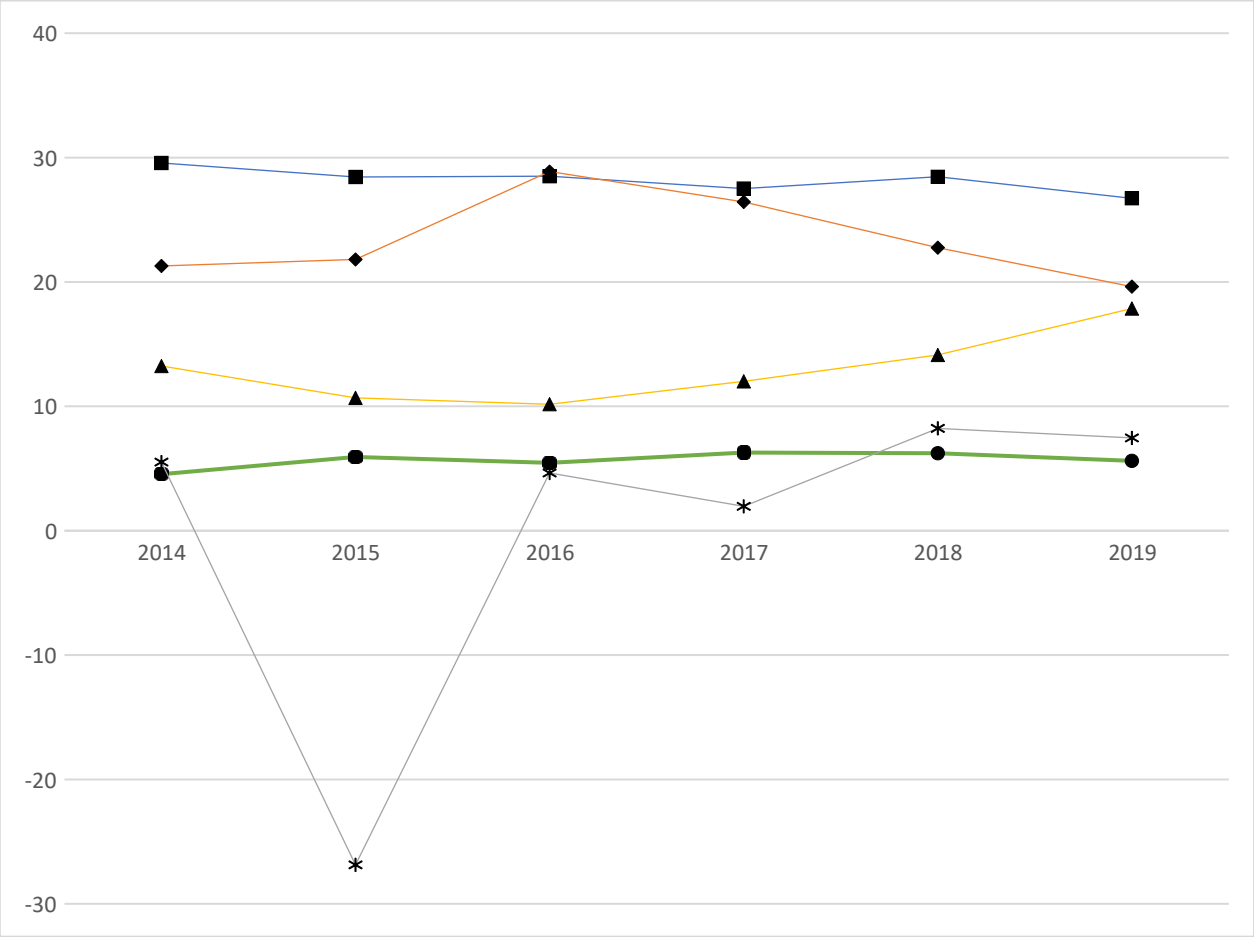

Рисунок 2.1 – Динаміка індикаторів грошово-кредитної безпеки України у 2014-2019 роках [24, 83]

Наступний коефіцієнт також знаходиться на рівні далекому від оптимального. Так різниця між процентними ставками складала близько 5 %, при оптимальному значенні цього показника в 34%.

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім НБУ) в національній валюті, відносно індексу споживчих цін, знаходилась на доволі критичному рівні (оптимальне значення в районі 3-5 %).

Отже, виходячи з наведених даних, можна зробити висновок про рестриктивний характер грошово-кредитної політики, а саме спрямованість на утримання ставок грошового ринку, що призвело не тільки до зростання вартості грошей, але й до зменшення рівня кредитування банками, що обумовлено підвищення процентних ставок. За таких умов, відбувається пригнічення інвестиційного процесу, через втрату стимулів до капіталовкладень.

Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів досліджуваний період за винятком 2019 року перебувала в задовільній та незадовільній зонах. Оптимальне значення цього показника від5 до 9 %. Показник 17,87 характеризується критичністю, тобто він наразі перебуває в доволі небезпечній зоні.

Що стосується довгострокових кредитів, то можна констатувати, що в 2019 році цей показник досяг найнижчого рівня за досліджуваний період і склав 19,63%.

Отже, на основі аналізу наведених даних, можна говорити про неефективність грошово-кредитної політики, що виражається в не створенні умов для рівноваги, не забезпеченні фінансової та цінової стабільності тощо. Через це більшість індикаторів знаходяться або в незадовільній або в критичних зона, що відповідає низькому рівню грошово-кредитної безпеки та характеризуються незахищеністю держави від зовнішніх ризиків та загроз.

Що стосується валютної безпеки, то в умовах глобалізації та інтернаціоналізації світового господарства , її рівень також мав негативний

вплив на фінансову безпеку держави, особливо враховуючи постійне зростання кризових явищ[15].

Більшість індикаторів валютної безпеки в досліджуваному періоді мали або незадовільний або критичний характер (табл.2.4). Перш за все це обумовлено знеціненням національної валюти, що тривало з 2014 по 2017 рік включно. Як наслідок індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, перебував на критичному рівні, це призвело до зниження довіри до гривні та до погіршення показника різниці між форвардним та офіційним курсом гривні.

Така нестабільність та зниження довіри до національної валюти призвели до такої тенденції як переважання обсягів купівлі над обсягами продажу національної валюти. Слід зазначити, що сальдо купівлі-продажу іноземної валюти протягом досліджуваного періоду має коливний характер, що обумовлюється політичною та економічною нестабільністю не тільки в Україні, а й в світі загалом [73, 92].

Таблиця 2.4 – Динаміка індикаторів валютної безпеки України у 2014-2019 роках [83, 84]

Показник (значення/стан)	**Роки**					
	2014	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, середній за період, %	148	183	117	104	102	102
Різниця між форвардним і офіційним курсом гривні, грн.	-454,18	-2,73	9,09	-8,78	-2,17	-1,85
Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту	1,8	3,0	3,0	3,2	3,3	3,8
Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, %	46,31	55,81	49,43	43,87	42,78	36,85
Сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, млрд.дол.США	2,41	-1,54	-2,48	-2,14	-1,48	-4,93
Рівень доларизації грошової маси, %	34,02	34,04	34,51	34,94	31,81	29,49

Такі показники, як частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, % та співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та

депозитів також демонструють зростання і перебування в критичній зоні. Останній показник, який на 2020 рік становить більше 50 %, демонструє вразливість банківської системи.

Отже, можна зробити висновок про недостатній рівень банківської безпеки. Так банківська система, в якій превалює іноземний капітал, робиться залежною від іноземних партнерів, вона не здатна на необхідному рівні протистояти ні зовнішнім ні внутрішнім ризикам, що призводить до неможливості забезпечувати національні інтереси на достатньому рівні.
Небанківських сектор, що також перебуває під впливом негативних зовнішніх та внутрішніх факторів, має значний вплив на рівень фінансової безпеки країни.

Рівень проникнення страхування має тенденцію до зменшення протягом 2014-2019 рр. хоча в абсолютному визначенні простежуються майже дворазове зростання страхових премій. Ще однією проблемою є те, що українська страхова індустрія починає втрачати статус національної за рахунок входження капіталу іноземних компаній. Цей процес має не тільки негативний вплив, такий як лобіювання інтересів іноземних страхових компаній та необхідність підвищеного контролю, але й позитивний, а саме можливість відшкодування значних збитків, що підвищую довіру населення до страхових компаній. Рівень капіталізації лістингових компаній впав у 100 разів за 6 років і наразі перебуває у критичній зоні.

Отже, можна зробити висновок, що небанківська безпека також перебуває на критичному рівні. Національний небанківський сектор не має спроможності протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, а поглинання та злиття з іноземними інвесторами, робить її залежною від іноземних власників. Можна констатувати, що це також призводить до підвищення ризиків фінансовій безпеці.

Усвідомлення фінансової безпеки на національному рівні на сучасному етапі відбувається згідно з керівництвом визначення рівня економічної безпеки України. Відповідно до нього, інтегральний індикатор фінансової

безпеки складається з 7 основних компонентів. Зазначена методологіє не тільки визначає назви індикаторів, які можуть стимулювати або мати негативний вплив на безпеку, але також визначає граничні значення.

Сучасні економічні реалії показують, що перспективи та головний вектор соціально-економічного прогресу національної економіки в більшій мірі залежать від стану економічної безпеки держави, в системі якої головну роль відіграє фінансова складова.

Фінансова безпека – це рівень захисту фінансових інтересів держави, стан банківської системи, небанківського фінансового ринку, грошової, бюджетної, валютної, податкової систем, що характеризується балансом та захистом від внутрішніх та зовнішніх загроз, спроможністю держави до ефективного створення та використання підходящих фінансових ресурсів, для задоволення його потреб, випуском облігацій та забезпечення соціально-економічного розвитку[35].

На основі проведеного аналізу можна виділити наступні ризики та загрози фінансовій безпеці: розбалансованість бюджету; нестабільність гривні та високий рівень доларизації; підвищення рівня іноземного капіталу в структурі фінансової системи; зростання зовнішнього боргу, неможливість повність підтримувати економіку країни за власний рахунок, саме суттєвий дефіцит державного бюджету; можливість втратити фінансову самостійність; доволі низький рівень фінансового сектору.

2.3 Оцінка стану матеріально-інформаційного забезпечення управління фінансовою безпекою

Фінансова безпека можбе розглядатися на мікро- та макрорівнях. На мікрорівні зазначений тип безпеки включає в себе фінансову безпеку домогосподарств та підприємств. На макрорівні, відповідно, фінансова безпека держави складається з вищезазначених компонентів.

Оцінка фінансової безпеки України має важливе макроекономічне значення з огляду на необхідність прийняття адекватних управлінських заходів для нейтралізації загроз та створення здорової монетарної та фіскальної політики. При цьому оцінка фактичних досягнень фінансової безпеки повинна базуватися на надійній інформаційній основі, що є ключовим фактором для подальшого аналізу та прогнозування[55].

Управління фінансовою безпекою держави має поєднувати елементи таких підходів, як процесуальний, системний, функціональний та ситуативний. На нашу думку, вона має базуватися на нормативно-правових актах, на яких визначається фінансова безпека як система.

Інформаційна основа фінансової безпеки забезпечує впорядкованість системи. Інформаційна база забезпечує управління процесами, що визначають інтегральний рівень фінансової безпеки. За допомогою інформаційної бази забезпечено виконання таких функцій системи фінансової безпеки:

- Формування системної пам'яті. База даних показників безпеки дозволяє на основі їх аналізу визначити ключові тенденції розвитку системи та моделювати економічні процеси.

- Збір, обробка та аналіз первинної інформації. Отримання інформації про діяльність суб'єктів господарювання як первинних ланок економічної системи, стосовно виконання макроекономічних показників, є обов'язковою умовою визначення стану фінансової безпеки.

- Виготовлення нової інформації про стан системи. Поточна інформація та бази даних попередніх періодів, засновані на розроблених моделях розвитку ключових підсистем, дозволяють здійснювати короткострокові та довгострокові прогнози функціонування системи, а також надають можливість приймати управлінські рішення на макроекономічній основі. рівень.

- Інформаційна база піддається впливу факторів, які можуть спотворювати інформацію. Отже, дані про стан фінансової безпеки будуть оманливими, що в свою чергу призведе до прийняття неправильних

управлінських рішень. Іншою групою факторів, що впливають на інформаційну базу, є фактори військово-політичної нестабільності. Зокрема, різкі коливання валютного курсу суттєво змінюють показники витрат. Зростання витрат на оборону призводить до так званого «ефекту зміщення», тобто заміни інших статей витрат на захист цих видатків. Це в майбутньому має наслідки для інших сфер діяльності, які не отримали фінансування у зв'язку з військовими подіями. Формування інформаційної бази має також враховувати частку капіталу країни-агресора у фінансовому секторі. Навіть за задовільних показників фінансової стабільності її висока частка може призвести до непередбачуваних наслідків для фінансової системи країни.

Що стосуються державного регулювання фінансової безпеки, то вони здійснюється в рамках визначеного правового поля. При цьому слід зазначити, що в Україні розробляються та впроваджуються три основних види документів, що визначають концепцію діяльності (рис.2.11).

Рисунок 2.2 – Структура концептуальних документів

Зазначені документи мають перелік факторів, заходів, які стосуються забезпечення не тільки фінансової безпеки, а й економічної та національної безпеки загалом. Основні суб'єкти, що займаються контролем та регулюванням фінансової сфери на різних рівнях зазначені на табл 2.5.

Таблиця 2.5 – Суб’єкти регулювання фінансової безпеки

Категорія	Документи
Конституція України	Основний закон України, що визначає загальні принципи організації держави.
Стратегії	- Стратегія сталого розвитку України
	- Стратегія національної безпеки України
	- Енергетична стратегія України
	- Стратегія реформ
	- Стратегія економічного розвитку
Програми	- Державна програма економічного розвитку
	- Програма розвитку інфраструктури
	- Антикорупційна програма
Плани та концепції	- Концепція розвитку інформаційного суспільства
	- Концепція реформування охорони здоров'я
	- Концепція розвитку освіти
Закони та постанови	- Закон України "Про національну безпеку"
	- Закон "Про державний бюджет України"
	- Постанови Кабінету Міністрів України
Документи з міжнародних відносин	- Угода про асоціацію з ЄС
	- Програма НАТО для України
Інші документи	- Національна доповідь про сталий розвиток
	- Річні звіти уряду

Розглянемо більш детально суб’єктів, що на державному рівні займаються регулювання фінансової сфери [64].

РНБО України відноситься до координаційних органів, що займається координацією і контролем діяльності органів виконавчої влади з питань національної безпеки. Для регулювання питань економічної безпеки в рамках зазначеного органу є Служба з питань економічної, соціальної та енергетичної безпеки. Питаннями фінансової безпеки займається служба економічної безпеки.

НКЦПФР має двосторонній вплив на стан фінансової безпеки. А саме займається регулюванням діяльності учасників фінансової системи зареєстрованих у формі акціонерних товариств, другим напрямком є контролювання діяльності учасників, що діють на фондовому ринку.

Основним напрямком діяльності Нацкомфінпослуг є стратегічна, а саме конкретизація інтересів та загроз діяльності фінансових установ в рамках розробки стратегії розвитку України. По-друге, вона займається регулюванням діяльності всіх без винятку фінансових установ. По-третє, Нацкомфінпослуг займається впровадженням міжнародних стандартів щодо фінансової звітності.

Регулюванням діяльності банків, як державних, так і комерційних займається НБУ. Основними метою є управління економічною безпекою та стабілізацію банківської системи.

Національне антикорупційне бюро має регулятивний вплив. Його було створено відносно нещодавно, у 2015 році після Революції Гідності. Основними питаннями є виявлення, розкриття, розслідування корупційних правопорушень.

Наразі розпочата модернізація системи державного регулювання вже розпочата, Так, у 2015 році було створено Раду з фінансової стабільності, основною метою діяльності якої є забезпечення виявлення та ефективного реагування на ризики, що можуть негативно вплинути на стабільність фінансової системи України.

Також слід відзначити міжнародні організації, що на макрорівні займаються питання фінансової безпеки. До них відносяться Рада з фінансової стабільності, МВФ, Світовий банк тощо. Наразі для побудови ефективної системи фінансової безпеки України необхідне ефективне та налагоджене співробітництво національних органів з питань фінансової безпеки з міжнародними організаціями [66].

Зважаючи на динамічність характеру фінансової безпеки, механізм забезпечення фінансової безпеки включає наступні елементи [55]:

- Різнобічний та обґрунтований моніторинг фінансової складової та економіки загалом, що дозволить виявити та прогнозувати можливості виникнення загроз фінансовій безпеці;

- Визначення граничних і критичних значень до основних індикаторів фінансової безпеки, вихід за які може призвести до нестабільності фінансової системи або кризи;

- Направленість діяльності держави на виявлення та мінімізування загроз фінансовій безпеці.

Отже, при розгляді особливостей державного регулювання фінансової безпеки було визначено наступні аспекти: наразі існують тільки положення, що регулюють економічну безпеку держави, тобто не вистачає нормативно-правового забезпечення регулювання на різних рівнях; в довгострокових документах відсутні орієнтири забезпечення фінансової безпеки держави; в результаті аналізу виявлено, що деякі органи управління дублюють функції одне одного; необхідно проводити періодичний моніторинг фінансової безпеки, з обов'язковим аналізом індикаторів в динаміці; інформаційна закритість, щодо результатів роботи суб'єктів регулювання стану фінансового ринку.

Висновки до розділу 2

Інформаційною основою фінансової безпеки є нематеріальна сутність, що забезпечує впорядкованість системи. Інформаційну базу фінансової безпеки формують показники, які формують підсистеми обліку та контролю, узагальнені в системі статистичного спостереження. Інформаційна база забезпечує управління процесами для визначення цілісного рівня фінансової безпеки. Формалізація процесу інформаційного забезпечення управління державною фінансовою безпекою використовує такі форми: збір та обробка інформації від первинних суб'єктів господарювання; формування бази даних для розрахунку індикаторних показників; отримання інформації про стан показників; визначення рівня фінансового забезпечення. Фінансова безпека держави як безпека макроекономічного рівня, яка відповідно до ієрархічного підходу має агрегувати інформацію про фінансову безпеку домогосподарств, а також суб'єктів державного та приватного секторів.

Україна пройшла складний шлях за останні роки:

- від важкої кризи 2014-2015 років до відновлювального зростання з 2016 року;
- від економіки, що робить продукцію конкурентоспроможною переважно на ринках СНД та інших країн, що розвиваються, до економіки, здатної конкурувати на ринках високорозвинених країн ЄС та інших країн;
- від країни з обмеженим потоком робочої сили та капіталів до країни з вільним потоком, поступово стаючи частиною глобального вільного простору;
- від економіки з умовами, що не дозволяють розвивати бізнес та залучати інвестиції, до економіки, що переживає трансформацію та стає дружньою для бізнесу та інвестицій.

Трансформаційні зміни відбувалися у важкий для країни час. З одного боку, відчувався вплив зовнішніх факторів (тиск внаслідок військово-торговельної агресії з боку Російської Федерації), а з іншого боку, наявні внутрішні протиріччя сповільнювали темпи. Втрати, яких економіка зазнала

від пошкоджень на сході та кризи, не були компенсовані зростанням (фактичний ВВП у 2019 році був на 5,6% нижчим за рівень 2013 року). Україна подолала прояви кризи та перейшла до фази економічного відновлення, але з помірними темпами зростання.

Протягом 2019 року в Україні залишалися ключові ознаки макроекономічної стабільності, оскільки зростання реального ВВП за рік склало 3,2%. Зростання відбувалося майже в усіх видах економічної діяльності (крім промисловості).

Що ж стосується аналізу стану та тенденцій фінансової безпеки, то за більшістю проаналізованих напрямків вона знаходиться незадовільних або кризових зонах. При цьому простежується залежність фінансової системи від зовнішнього впливу, що відбувається в умовах інтеграції України та глобалізації світового господарства. Слід зазначити, що показники 2019 року мають найвище значення за весь проаналізований період.

Таким чином, є підстави відзначити наявність певного «запасу» сил, накопиченого українською економікою, який може допомогти протистояти як короткостроковим коливанням на світових ринках, так і уповільненню економічної активності всередині країни. Однак цей резерв не може бути довготривалим.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

3.1. Напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки України

Перед початком дослідження вдосконалення нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки України, розглянемо кримінально-правові аспекти фінансової безпеки держави.

В умовах світової економічної кризи, що триває вже не один рік (COVID- 19, збройні конфлікти, що розповсюджуються по світу, зокрема війна в Україні), виникає важливе питання щодо фінансової стійкості України. Стабільність національної валюти та фінансова наповненість державного бюджету безпосередньо впливають на рівень і якість реалізації та захисту прав і свобод громадян України.

Важливу роль у забезпеченні фінансової безпеки держави відіграють правові інструменти, які є реальними засобами національної правової системи, передбаченими законодавством та гарантованими державою. Універсальність цих правових засобів полягає в їх здатності впливати на характер конкретних фінансових відносин і здійснювати превентивний вплив на свідомість всіх учасників суспільних відносин у сфері публічних фінансів.

Серед правових інструментів, що використовуються, особливе місце належить кримінально-правовим інструментам, які уточнюють загальні норми законів і визначають правила поведінки суб’єктів права. Сучасний стан кримінально-правового забезпечення фінансової безпеки держави можна оцінити як задовільний, що підтверджується високим рівнем інфляції в Україні, нестабільністю національної валюти, значними розмірами тіньової економіки та негативним зовнішньоекономічним балансом. Тому дослідження системи правових інструментів для забезпечення фінансової безпеки держави

має важливе практичне значення і спрямоване на надання конкретних пропозицій щодо подальших покращень в чинному законодавстві.

Фінансова безпека є одним із найважливіших елементів економічної безпеки кожної держави і актуальність її забезпечення збільшується щоденно. Одне з перших місць у питанні підтримання фінансової безпеки посідає потреба охорони банківської сфери від різноманітних загроз.

Проаналізувавши погляди на питання класифікації кримінальних правопорушень, варто зазначити, що однієї лише кримінально-правової класифікації не достатньо, так як злочинна діяльність у банківській сфері складається із різних за своїм характером дій, що є караними за КК України.

Так як банківська діяльність асоціюється з акумулюванням великих сум коштів, то зі зрозумілих причин вона є осередком вчинення кримінальних правопорушень, що пов’язані із розкраданням та іншими протиправними діями, як зі сторони банківських працівників, так і інших суб’єктів. Обставинами вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень є ті умови, що виникають при вчиненні кримінального правопорушення, або після такого. До них належать: нормативне забезпечення банківського сектору; службове становище працівників банку; можливість отримання доступу посадових осіб до банківських рахунків, де зосереджені кошти та інші фінансові ресурси; особливості фінансових операцій, що здійснюються в банку; система контролю та обліку банківських операцій, що проводяться, а також особливості документообігу.

Для банківської сфери найбільш характерним є збагачення через незаконне отримання та розкрадання кредитних банківських ресурсів. Це пояснюється тим, що кредитування є найрозповсюдженішою банківською операцією, проте, варто наголосити на її вразливість в кримінально-правовому аспекті. Серед основних кримінальних правопорушень, що передбачені Кримінальним кодексом України, при здійсненні кредитних операцій можна виділити наступні: ч. 2 ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», ст. 190 «Шахрайство», ст.

222 «Шахрайство з фінансовими ресурсами», ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем», ст. 366 «Службове підроблення» тощо.

Для того, щоб реалізувати злочинну діяльність у банківській сфері, необхідно виконати певні алгоритми дій, що різні за своєю суттю у кримінально- правовому вимірі, проте мають загальні криміналістичні характеристики. Також варто відмітити, що ці алгоритми ширші за поняття «спосіб вчинення кримінального правопорушення», так як певне кримінальне правопорушення може бути умовою вчинення іншого кримінального правопорушення. Це є своєрідними сходинками в процесі досягнення головної мети. Таким чином, наприклад, злочинне збагачення є системою передбачених Кримінальним кодексом злочинних діянь, що розбиті на певні відрізки часу, на визначені стадії та мають метою – отримати прибуток шляхом протиправних дій у банківській сфері.

Таким чином, можна зробити висновок, що фінансова безпека держави, це поняття, що розповсюджується на всі галузі господарства, підприємництва, на всіх громадян і державу в цілому. Для того, щоб досягти позитивного впливу фінансових ресурсів на економіку держави, варто правильно визначити інвестування фінансових потоків у ті сфери, що здатні реалізувати об’єктивні конкурентні переваги, що характерні для економіки нашої держави.

Наразі стан фінансової безпеки держави знаходиться не на належному рівні. Що обумовлює необхідність визначення та обґрунтування системи правового забезпечення, яке буде націлене на виявлення та нейтралізацію ризиків, загроз функціонування фінансової системи.

Також необхідним є визначення основних проблем, що пов’язані з розробкою та функціонуванням зазначеної системи, а саме: глобалізація світової економіки та її відповідний вплив на тенденції світової економіки та забезпечення фінансової безпеки держави; необхідність визначення відповідних критеріїв оцінювання фінансової безпеки; особливості ризиків та загроз функціонування фінансової системи держави тощо[78].

Зрозуміло, що Україні необхідно забезпечити стабільну фінансову безпеку, а тому вона буде змушена переорієнтувати свою економічну політику з розробки «механізму фінансування» на механізм розвитку реальної економіки та ефективного створення високооплачуваних робочих місць.

Внаслідок орієнтації на «фінансіалізацію» або розвиток «фінансового капіталізму» економіка втратила здатність забезпечити гідний рівень життя населення і поступово занурюється в боргову кабалу, з якої практично немає виходу без катастрофічних наслідків для державного суверенітету[56].

У разі подальшої реалізації традиційної фінансової політики експерти прогнозують такі основні ризики для України, які виникнуть у майбутньому:

- значне зниження курсу гривні;
- ускладнення стану державних фінансів;
- вищі ризики для банківського сектору;
- збільшення боргового навантаження.

Для забезпечення стійкості фінансової безпеки пропонується переорієнтувати економічну політику України від стихійного розвитку «механізму фінансіалізації» до механізму розвитку реальної економіки та ефективного створення високооплачуваних робочих місць, доповненого підвищенням соціальної відповідальності громадян та підприємців. Забезпечення правового регулювання фінансової безпеки держави є пріоритетом сучасних процесів державотворення та правотворчості, особливо в умовах загострення кризових явищ, загроз та ризиків[1, 105].

За цих умов політика забезпечення фінансової стійкості повинна передбачати оперативне реагування на ознаки нестабільності в валютному курсі, бюджеті, борговій та банківській сфері, а також адаптивне збереження ключових системних функцій фінансової системи як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі [62].

Вважаємо, що внаслідок продовження карантинних заходів посилиться негативний вплив ризиків для фінансово-економічної безпеки фізичних, юридичних осіб та держави загалом, прояви якого відображені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Можливі прояви негативного впливу ризиків

Суб'єкти, що піддаються негативному впливу ризиків	Прояви негативного впливу ризиків
Для фізичних осіб, громадян	– закриття підприємств, організацій, установ, діяльність яких припинена внаслідок карантину – переведення працівників у відпустки за власний рахунок, на знижену заробітну плату тощо з відповідною втратою доходу – ланцюг звільнень працівників суміжних галузей через – зниження попиту на їхню продукцію – критичне зниження доходів домогосподарств – підвищення цін на важливі товари та послуги та/абообмеження можливостей їх безперебійного постачання
Для малого та середнього бізнесу	– розпад традиційних ланцюгів поставок, як наслідок − брак матеріалів та комплектуючих – відчутне зниження попиту та втрата ринків збуту – нестача робочої сили, в т.ч. у зв'язку з неможливістю виїзду працівників – збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості, нестача оборотних коштів і, як наслідок, погіршення фінансового стану підприємств – поглинання компаній-банкрутів і тих, фінансовий стан яких погіршився, великими підприємствами-монополістами, насамперед, вертикально організованими холдингами – (поглиблення монополізації)
Для економічної безпеки держави	– значне збільшення обсягу видатків за рахунок девальвації гривні, збільшення вартості обслуговування державногоборгу тощо. – погіршення стану державних фінансів через зменшення надходжень до державного бюджету – накопичення дебіторської та кредиторської заборгованості державних органів – зростання неплатежів за житлово-комунальні послуги та – труднощі в роботі комунальних послуг, погіршення стануінфраструктури

За результатами вищенаведеного дослідження ми вважаємо, що пандемія COVID-19 в Україні негативно вплине на фінансово-економічний

розвиток економіки країни, у свою чергу, може підірвати її і без того низький рівень фінансової безпеки.

Дійсно, у другій половині 2019 року відбулося поступове зниження обсягів валового внутрішнього продукту в країні, з'явилися ознаки економічної рецесії, відбулося значне падіння активності зовнішніх інвесторів, які через політичну нестабільність та продовження бойових дій на сході країни, відмовилися вкладати свої капітали в розвиток економіки.

Щоб мінімізувати негативний вплив пандемії COVID-19 на фінансову безпеку держави, необхідно систематично підійти до вирішення цієї проблеми, а саме вміло поєднати інструменти державної фінансової підтримки з організаційно-економічними інструментами місцевої влади для оптимізації використання децентралізованих фінансових ресурсів та фінансових ресурсів малого та середнього бізнесу. Крім того, доцільним буде внесення нормативно-правових змін, які дозволять захистити фінансові інтереси суб'єктів підприємницької діяльності через обмеження їх прав під час карантину [120].

Отже, можна стверджувати, що рівень боргової безпеки є низьким, і державні органи повинні вжити радикальних заходів для зменшення боргової залежності від міжнародних фінансових установ та своєчасного реагування на правопорушення у фінансовому секторі. Фінансові правопорушення охоплюють усі сфери національної економіки, до яких належать: правопорушення в сфері зовнішніх та внутрішніх запозичень, які призводять до нецільового використання позикових коштів; бюджетні, податкові порушення; правопорушення у сфері грошового обігу та розрахунків; валютні порушення тощо.

Аналіз фінансового та інших видів законодавства показує, що для боротьби з фінансовою злочинністю необхідно вдосконалювати

законодавство, у тому числі норми, що регулюють механізм фінансової відповідальності.

У цьому випадку доцільно зосередити увагу на нормативно-правових актах, які регулюють фінансову безпеку держави, хоча й не містять чіткого юридичного визначення, і фінансову безпеку як економіко-правову категорію, і зокрема загрози, межі та показники економічної безпеки держави в цілому. Тому ми схильні вважати, що вдосконалення нормативно- правового регулювання суспільних відносин у рамках забезпечення фінансової безпеки з урахуванням принципів соціальної відповідальності його учасників сприятиме ефективному підвищенню рівня фінансової безпеки держави, констатувати та запобігати кризовим ризикам і загрозам. Особливо в умовах наявної неузгодженості системи забезпеченості фінансової безпеки та соціально-економічних пріоритетів розвитку держави, що загострюється обмеженістю ресурсного забезпечення держави [29, 89].

Таке вдосконалення нормативно-правової бази повинно базуватись на створенні адаптивної, комплексної, гармонійної, цілісної системи, щодо забезпечення фінансової безпеки. Отже необхідне затвердження базового закону, який би став підґрунтям забезпечення фінансової безпеки держави. Його основними завданнями має стати: виділення структурних елементів фінансової безпеки; впровадження механізму регулювання та контролю фінансової безпеки; системний підхід до планування, організації та контролю виконання заходів направлених на забезпечення фінансової безпеки держави тощо [28].

В рамках запропонованого закону необхідно: окреслити базові терміни, що характеризують регулювання та функціонування механізму; визначити основних суб’єктів, їх положення та правовий статус; визначити та сформулювати інтереси в сфері забезпечення фінансової безпеки; окреслити основні аспекти державної політики щодо забезпечення фінансової безпеки та

порядок забезпечення контролю. На основі такого закону надалі повинні формуватися й інші нормативно-правові акти [108].

Слід констатувати, що на сучасному етапі основними напрямками розвитку та забезпечення фінансової безпеки повинні стати: соціальна орієнтованість та конкурентоспроможність фінансової системи держави; забезпечення зростання рівня життя; посилення науково-технічного потенціалу; покращення інвестиційного клімату та інноваційна модель розвитку; боротьба з тіньовою економікою; децентралізація фінансово-бюджетної системи; забезпечення стабільності національної валюти; підвищення ефективності роботи банківської системи; розвиток взаємовигідних відносин з іншими держави; мінімізація впливу ризиків та загроз фінансової безпеки України[37].

На основі вищезазначеного першочерговими напрями забезпечення фінансової безпеки України є:

- у бюджетній сфері: забезпечення обґрунтованого механізму економії бюджетних коштів; децентралізація системи управління; посилення бюджетної дисципліни [80];

- у борговій сфері: реструктурування та оптимізація структури державного боргу; підвищення ефективності використання бюджетних коштів; розроблення стратегії, направленої на управління державним боргом;

- у банківській сфері: регулювання та поглиблення співпраці банків з центральним банком; розширення інструментів управління банківською системою та її ресурсних можливостей тощо;

- в валютній сфері: підвищення рівня прозорості; розроблення механізму управління за ставками процентів; формування механізмів самоорганізації валютного ринку тощо[17].

Проте оптимізація нормативно-правової бази потребує налагодженого механізму контролю за розробкою, впровадженням та практичними заходами

щодо забезпечення фінансової безпеки держави. Звичайно, стандарти Стратегії національної безпеки України містять загальні риси правового регулювання забезпечення фінансової безпеки. Однак слід визнати, що правовий механізм забезпечення фінансової безпеки далекий від досконалості. Мається на увазі нагальна необхідність ухвалених заходів, спрямованих на зміцнення фінансової системи в цілому, мінімізацію кризових явищ, загроз і ризиків, що спричиняють нестабільність національної валюти, зниження інфляції, оптимізацію фінансового контролю, що в сукупності зможе підтримати фінансову безпеку держави зокрема. Більше того, це безпосередньо вплине на фінансову незалежність держави, підкреслюючи в даному випадку важливість як внутрішніх, так і зовнішніх факторів[37, 110].

Нарешті, забезпечення правового регулювання фінансової безпеки держави є пріоритетом сучасних процесів державотворення та правотворчості, особливо в умовах загострення кризових явищ, загроз та ризиків[39].

Отже, стан фінансової безпеки залежить від наступних основних аспектів: геополітичної ситуації; стану фінансово-кредитної політики; політичної ситуації, стану нормативно-правового забезпечення функціонування фінансової сфери та міжнародних зобов’язань держави. Для забезпечення належного рівня фінансової безпеки державним органам необхідно докласти значних зусиль для формування дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки держави. Рекомендується сформувати координаційний центр із забезпечення фінансової безпеки, який, співпрацюючи з законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади, об’єктивно та всебічно здійснюватиме моніторинг економіки та фінансового сектору з метою виявлення та прогнозування внутрішніх та зовнішніх загроз для фінансові інтереси фінансової безпеки держави.

Усі ці заходи сприятимуть підвищенню рівня фінансової безпеки держави та сприятимуть інтеграції держави у міжнародний фінансово-економічний простір.

3.2 Концептуальні засади забезпеченням фінансової безпеки держави

Концептуальні засади забезпечення фінансової безпеки держави складаються зі структури взаємопов'язаних елементів, що взаємодіють один з одним та визначають стан розвитку фінансової системи.

Концепція забезпечення фінансової безпеки повинна бути побудована на базі комплексного підходу та полягати в укріпленні зв'язків між основними компонентами, забезпеченні розвитку пріоритетних інтересів фінансової сфери та економіки в цілому, інституалізації діяльності, визначенні загроз фінансовій безпеці, пошуку шляхів уникнення ідентифікованих загроз та розвитку фінансової безпеки держави [48]. В ході дослідження було виявлено, що фінансова безпека держави складається з таких основних аспектів як бюджетна безпека у сфері управління державними доходами та боргом, кредитно-грошова політика, особливостей функціонування фондового ринку та небанківської сфери економіки. Таке виділення є необхідними для конкретизації основних інтересів держави (рис.3.1.). Зазначені пріоритетні напрямки повинні бути спрямовані на інституалізацію управлінської діяльності для забезпечення фінансової безпеки держави[2].

Таблиця 3.2 – Удосконалення інституційно-правового механізму грошово- кредитної політики для забезпечення фінансової безпеки

Сфера вдосконалення	Проблеми	Шляхи вдосконалення	Очікуваний результат
Інституційна структура	Недостатня координація між органами влади	- Створення спеціального координаційного органу	Покращення взаємодії між державними установами
Правова база	Прогалини у законодавстві	- Ухвалення законів про фінансову безпеку - Гармонізація з нормами ЄС	Правова визначеність і стабільність
Монетарна політика	Нестабільність обмінного курсу	- Запровадження ефективних інструментів контролю	Стабільність національної валюти
Монетарна політика	Нестабільність обмінного курсу	- Запровадження ефективних інструментів контролю - Підвищення прозорості	Стабільність національної валюти
Фіскальна політика	Велике навантаження на державний бюджет	- Оптимізація бюджетних видатків - Зменшення дефіциту	Зниження ризиків боргової кризи
Контроль фінансових ринків	Відсутність чіткого контролю	- Створення ефективних механізмів нагляду - Посилення регуляції	Зниження фінансових зловживань
Технологічна інфраструктура	Низький рівень цифровізації фінансових послуг	- Впровадження цифрових технологій - Розвиток системи моніторингу	Збільшення ефективності фінансових операцій
Фінансова грамотність	Низький рівень обізнаності населення	- Проведення освітніх програм - Підвищення доступності фінансової інформації	Зниження фінансових ризиків для громадян

Розглянемо табл. 3.2 де для забезпечення фінансової безпеки України важливо вдосконалювати всі ключові аспекти грошово-кредитної політики — інституційні, правові, монетарні та фіскальні механізми. Для початку усунення прогалин у законодавстві та його адаптація до міжнародних стандартів, зокрема норм ЄС, сприятимуть правовій визначеності та підвищенню довіри до фінансової системи. Відсутність ефективної взаємодії між державними установами потребує створення спеціальних органів або платформ для координації дій у сфері фінансової безпеки. Запровадження прозорих інструментів контролю та стабілізація обмінного курсу є критично важливими для економічної стабільності країни. Зменшення бюджетного дефіциту та оптимізація витрат допоможуть уникнути боргової кризи, що є одним із ключових ризиків фінансової безпеки. Цифровізація фінансових послуг і розвиток систем моніторингу дозволять підвищити ефективність регуляторних заходів і зменшити ризики. Освітні програми для населення сприятимуть зниженню рівня фінансових зловживань і покращенню загального стану економіки.

Підведемо висновки з вище перерахованого, Реалізація заходів, представлених на таблиці 3.3, сприятиме створенню інституційно-правових передумов для надійної фінансової безпеки грошово- кредитного сектору. Але без удосконалення інституційно-економічного механізму грошово-кредитної політики для забезпечення фінансової безпеки держави неможливо досягти збалансованості та злагодженості між усіма суб’єктами та регуляторами цього процесу [54]. Таким чином, основним результатом розробки та практичної реалізації організаційно-економічного механізму грошово-кредитної політики забезпечення фінансової безпеки України має стати формування ефективної моделі функціонування грошово-кредитної сфери країни, в якій можливе забезпечення фінансової безпеки України. ключові функції, що виникають під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, будуть реалізовані в достатній мірі [60].

Таблиця 3.3 – Галузеві напрямки та заходи щодо вдосконалення методичних підходів до забезпечення фінансової безпеки української економіки [53, 70]

Напрямок удосконалення	Заходи, які необхідно виконати дляпокращення	Бажаний або перспективний результат
Банківська система (Національний банк України та комерційні банки)	– зниження норми обліку девальвації вартості кредитних ресурсів; – контроль за продажами державних ціннихпаперів комерційних банків; – рефінансування та/або націоналізаціявідомих і надійних банків як основних регуляторів фінансової безпеки країни; – запровадження механізму надання податкових пільг комерційним банкам, для кредитування ними пріоритетної перспективної господарської діяльностісуб'єктів господарювання; – збільшення частки мікрокредитів; – удосконалення механізму захисту прав кредиторів; – запровадження вдосконаленої системи використання банками кредитного реєстру	– посилення середньо- та довгострокового кредитування; – розвиток фінансово-кредитногоринку; – підвищення фінансово-кредитногопотенціалу банків; – зростання стійкості банківського сектору – до системних та форс-мажорних криз
Небанківські фінансово-кредитні організаційно-правові установи (страхові, лізин-гові, факторингові компанії, кредитні	– збільшення частки венчурного фінансування в інноваційних високотехнологічних секторах економіки; – запровадження кредитної кооперації та ефективної діяльності кредитних спілок; – реформування лізингових відносин; – стимулювання розвитку нетрадиційних та ефективних фінансово-кредитних установ, а саме: форфейтингу, франчайзингу, факторингу, краудфандингу	– оптимізація інституційної структури фінансування національної економіки за рахунок збільшення частки інвестицій у національну економіку;

спілки, венчурні фонди тощо)		
Фінансово-кредитна інфраструктура (фондові біржі, торгово-інформаційні системи, депозитарії, фонди підтримки підприємств, консалтингові структури, аналітичні агентства тощо)	– теоретичне, методологічне та практичне визначення принципів і порядку здійснення діяльності – зберігачі та реєстратори цінних паперів; – розвиток біржової торгівлі, у тому числіміжнародної; – надання аналітичної підтримки підприємствам України з питань фінансово- економічної безпеки; – створення можливостей для ефективного спільного інвестування; – отримання грантів від іноземних держав; – запровадження механізмів державної та – недержавної підтримки підприємництва у формі коштів	– задоволення потреб суб'єктів фінансового забезпечення у грошових ресурсах; – мінімізація витрат при взаємодії суб'єктів фінансовогозабезпечення; – постійне та надійне консультування та інформаційна підтримка;

Для досягнення бажаних результатів мають бути визначені та реалізовані стратегічні цілі та напрями грошово-кредитної політики суб'єктів, які здійснюють управління та регулювання грошово-кредитної політики, а саме [94]:

- Розробити засоби досягнення збалансованості грошової маси.
- Поліпшити роботу фінансово-кредитного сектору.
- «Детенізувати» грошово-кредитний сектор.

Створити механізми протидії зовнішнім викликам і загрозам, які створює монетарна глобалізація. Таким чином, реалізація теоретико-методологічних заходів, зазначених у таблиці 3.3, дозволить посилити фінансову безпеку України в різних галузевих сферах, знизити рівень тінізації грошово-кредитного сектору, усунути загрозу зниження потенціалу валютного сектору та запровадити сучасні механізми управління фінансовою безпекою на макроекономічному та мікроекономічному рівнях.

3.3 Вдосконалення моделі управління фінансовою безпекою України

Стан фінансової безпеки України знаходиться під впливом ряду факторів та явищ, тому ключовим завданням є ефективне застосування механізмів націлених на нейтралізацію або мінімізацію їх впливу. Так в процесі аналізу були виявлені та систематизовані можливі реальні або потенційні виклики та загрози фінансовій безпеці України в сучасних умовах.

До основних загроз фінансовій безпеці слід віднести чотири основні групи[62, 68, 100]:

1.Забезпечення бюджетної безпеки, а саме [80]:

– розбалансування бюджету, тобто наявність розриву між видатками та наявними ресурсами бюджету;

– необхідність впровадження стратегії соціально-економічного розвитку, а також прогнозування основних показників діяльності держави на макрорівні;

– збільшення розміру зовнішнього боргу;

– Значна частка короткострокових зобов’язань в структурі зовнішнього боргу, її незбалансованість;

2. Забезпечення фінансової та економічної складових банківської безпеки України [70]:

– невідповідністьцілей грошово-кредитної політики загальним інтересам державної фінансової системи;

– неефективність існуючих інструментів грошово-кредитної політики;

– немає законодавчого регулювання реструктуризації банків;

– неефективність банківської реклами та маркетингової політики ринку банківських послуг загалом;

– доволі ризикова політика банків і як наслідок недоотримання прибутку, неповернення кредитних ресурсів;

3. Забезпечення безпеки фондового ринку:

– незахищеність національних емітентів;

– доволі низькі темпи оновлення та приведення нормативно-правової бази регулювання фондового ринку до сучасних вимог та міжнародних стандартів;

– незацікавленість іноземних інвесторів;

4. Забезпечення механізму валютної безпеки [111]:

– глобалізація світової економіки та нерівномірність економічного розвитку різних країн;

– наявність зовнішніх державних витрат;

– інфляція;

– можливість настання надзвичайних обставин, здатних мати негативний вплив на стан платіжного балансу [78].

Табл. 3.4 – Ринкові можливості щодо уникнення загроз та забезпечення фінансової безпеки держави [100]

– комплекс стратегічних та тактичних заходів направлених на скорочення бюджетного дефіциту; – підвищення ефективності державної політики в напрямі співпраці з міжнародними організаціями в сфері фінансів; – реструктуризація державного боргу;
– напрями підвищення ефективності використання потенціалу комерційних банків; – управління підвищенням ефективності банківської діяльності; – комплекс умов забезпечення фінансової та економічної безпеки банківських установ; – комплекс захисту електронної системи банківських платежів;
– наявність та реалізація єдиної державної політики в сфері цінних паперів; – диференціація розкриття іформації і і її адаптації до вимог міжнародних стандартів; – підтримка добросовісної конкуренції серед учасників фондового ринку; – впровадження світових стандартів діяльності у біржову торгівлю, її концентрація;
– мінімізація використання зарубіжної валюти на території держави; – впровадження ефективних механізмів зменшення інфляціації; – створення умов для поступового переходу до плаваючого курсу валют; – регулювання активного сальдо.

В рамках зазначених напрямків було виявлено основні ринкові можливості держави щодо уникнення викликів та загроз[61, 93].

Отже, пріоритетами України у сфері фінансової безпеки має бути створення відповідних правових, економічних, соціальних та інших умов, спрямованих на покращення грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної діяльності. політики. Уряд України має зосередитися на внутрішніх реформах, створенні рівня життя, економіки та політики в Україні, максимально наближених до європейських. Лише тоді можливе впровадження ефективних механізмів, спрямованих на нейтралізацію, мінімізацію впливу та усунення явищ і факторів, що призводять до створення зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій безпеці держави. У поєднанні з виваженою державною політикою вони дозволять створити фінансово стабільну державу.

Висновки до розділу 3

Одним з основних напрямків побудови механізму управління фінансовою безпекою держави є визначення ризиків та загроз функціонування фінансової системи.

По-перше, необхідна трансформація фінансової політики, оскільки орієнтація на «фінансіалізацію» може призвести до таких основних ризиків: зниження курсу національної валюти, підвищення ризиків банківського сектору та збільшення боргового навантаження. На сучасному етапі необхідне оперативне реагування на ознаки нестабільності в усіх сферах фінансової системи, а також забезпечення правового регулювання фінансової безпеки.

По-друге, глобальним викликом фінансовій безпеці бізнесу та держави загалом є пандемія COVID-19, яка є каталізатором реальних та потенційних загроз з максимальним рівнем впливу на фінансовий стан та фінансові результати підприємств, тому необхідно приділяти підвищену увагу факторам формування фінансової безпеки та попереджувальним заходам.

Для мінімізації впливу потенційних та наявних ризиків необхідно комплексно та систематично підійти до даного питання, а саме необхідно поєднати інструменти фінансової підтримки з організаційно-економічними інструментами.

Особливу увагу слід приділити вдосконаленню чинної законодавчої бази, яка б захистила інтереси фінансової системи від протиправних посягань та сприятиме відшкодуванню збитків, завданих правопорушенням. Усі ці заходи сприятимуть підвищенню рівня фінансової безпеки держави та сприятимуть інтеграції держави у міжнародний фінансово-економічний простір.

Для забезпечення належного рівня фінансової безпеки державним органам необхідно докласти значних зусиль для формування дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки держави. Рекомендується сформувати координаційний центр із забезпечення фінансової безпеки, який

об’єктивно та всебічно забезпечував співпрацю із законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади, а також моніторинг економіки та фінансового сектору для виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовим інтересам фінансової безпеки держави.

В рамках проведеного дослідження було визначено, що основними напрямками забезпечення фінансових інтересів держави є бюджетна політика; грошово-кредитна політика; функціонування фондового ринку та небанківського сектору фінансової системи. В рамках дослідження були визначення напрямки удосконалення грошово-кредитної політики для забезпечення фінансової безпеки, а саме удосконалення стратегічного галузевого планування; покращення державного управління сектором та створення сприятливого економічного та правового середовища.

На сьогоднішній день розвитку економіки України до основних цілей та показників забезпечення фінансової безпеки слід віднести фінансову стабільність, макроекономічний розвиток, фінансову інклюзію, розвиток фінансового ринку та розвиток інновацій.

ВИСНОВКИ

Фінансова безпека держави займає значне місце в системі економічної безпеки, оскільки охоплює найважливіші фінансові питання діяльності суб'єктів національної економіки. В процесі дослідження сутності дефініції фінансова безпека було характеризовано три основних підходи, а саме ресурсно-функціональний підхід, з точки зори статики та підхід в контексті нормативно-правового регламентування. Слід зазначити, що залежно від особливостей економічних систем, та в процесі їх розвитку виділяються різні особливості змісту та стану фінансової безпеки.

Отже, аналізуючи визначення поняття «фінансової безпеки» в Україні та країнах ЄС можна сказати, що фінансова безпека загалом розглядається як складова національної безпеки та направлена на усунення та попередження внутрішніх та зовнішніх загроз для забезпечення достатнього рівня життя населення створюючи при цьому взаємодію між органами державної влади та приватними суб'єктами господарювання. Треба зазначити, що аналіз підходів до забезпечення фінансової безпеки країнами ЄС говорить про те, що цей безпеки досить високий. Якщо Україна прагне зберегти внутрішньодержавний ринок та незалежне економічне майбутнє, їй необхідно подолати зовнішнього ворога на військовому фронті, а після цього ще пройти довгий шлях по виходу з економічної кризи. Тому, задля цього важливо розуміти поняття та суть фінансової та національної безпеки, і як вони взаємодіють між собою. Моделі фінансової безпеки, які були розглянуті вище, можуть стати практичним прикладом для формування в Україні нової ідеології безпеки, основою якої є розвиток економіки та ефективне використання ресурсів та забезпечення соціально-економічних вимог населення.

Інформаційною основою фінансової безпеки є нематеріальна сутність, що забезпечує впорядкованість системи. Інформаційну базу фінансової безпеки формують показники, які формують підсистеми обліку та контролю, узагальнені в системі статистичного спостереження. Інформаційна база

забезпечує управління процесами для визначення цілісного рівня фінансової безпеки. Формалізація процесу інформаційного забезпечення управління державною фінансовою безпекою використовує такі форми: збір та обробка інформації від первинних суб'єктів господарювання; формування бази даних для розрахунку індикаторних показників; отримання інформації про стан показників; визначення рівня фінансового забезпечення. Фінансова безпека держави як безпека макроекономічного рівня, яка відповідно до ієрархічного підходу має агрегувати інформацію про фінансову безпеку домогосподарств, а також суб'єктів державного та приватного секторів.

В рамках проведеного дослідження було визначено, що основними напрямками забезпечення фінансових інтересів держави є бюджетна політика; грошово-кредитна політика; функціонування фондового ринку та небанківського сектору фінансової системи. В рамках дослідження були визначення напрямки удосконалення грошово-кредитної політики для забезпечення фінансової безпеки, а саме удосконалення стратегічного галузевого планування; покращення державного управління сектором та створення сприятливого економічного та правового середовища.

По-перше, необхідна трансформація фінансової політики, оскільки орієнтація на «фінансіалізацію» може призвести до таких основних ризиків: зниження курсу національної валюти, підвищення ризиків банківського сектору та збільшення боргового навантаження. На сучасному етапі необхідне оперативне реагування на ознаки нестабільності в усіх сферах фінансової системи, а також забезпечення правового регулювання фінансової безпеки.

По-друге, глобальним викликом фінансовій безпеці бізнесу та держави загалом є пандемія COVID-19, яка є каталізатором реальних та потенційних загроз з максимальним рівнем впливу на фінансовий стан та фінансові результати підприємств, тому необхідно приділяти підвищену увагу факторам формування фінансової безпеки та попереджувальним заходам.

Для мінімізації впливу потенційних та наявних ризиків необхідно комплексно та систематично підійти до даного питання, а саме необхідно

поєднати інструменти фінансової підтримки з організаційно-економічними інструментами.

Особливу увагу слід приділити вдосконаленню чинної законодавчої бази, яка б захистила інтереси фінансової системи від протиправних посягань та сприятиме відшкодуванню збитків, завданих правопорушенням. Усі ці заходи сприятимуть підвищенню рівня фінансової безпеки держави та сприятимуть інтеграції держави у міжнародний фінансово-економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/ show/v1277731-13 (дата звернення: 01.08.2024);

2. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. Т. 1. К. : УБС НБУ, 2014. Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. 831 с. URL: https://npndfi.org.ua/docs/NP_23_03_158_uk.pdf (дата звернення: 01.08.2024);

3. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навч. посіб. С.М. Фролов, О.В. Козьменко, А.О. Бойко та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.М. Фролова. Суми: УАБС НБУ, 2015. 332 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82474/1/Frolov_financial%20security_paper.pdf;jsessionid=3F99E99DBACB5537738A2E233D253E80 (дата звернення: 01.08.2024);

4. Кравчук Н. Я., Колісник О. Я., Мелих О. Ю. Фінансова безпека : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Вектор, 2010. 277 с. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/584/1/book.pdf (дата звернення: 01.08.2024);

5. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави: навч. посібник. Львів, 2020. 356 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2964 (дата звернення: 01.08.2024);

6. Лисяк Л.В., Подлужна Я.Ю. Сучасний стан та основні проблеми фінансової безпеки України. Ефективна економіка. 2015. № 12. URL: http:// www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4690 (дата звернення: 01.08.2024);

7. Гетманець О. Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 218–223. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/38.pdf (дата звернення: 01.08.2024);

8. Фінансова безпека держави URL: https://pidru4niki.com/15931106/finansi/finansova_bezpeka_derzhavi (дата звернення: 01.08.2024);

9. Motailo O. V. RISKS AND THREATS TO NATIONAL SECURITY. «Scientific Notes of Taurida V.I. Vernadsky University», series «Public Administration». 2020. № 5. С. 116–121. URL: https://doi.org/10.32838/tnu-2663-6468/2020.5/20 (дата звернення: 01.08.2024);

10. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 15.08.2012 р. № 569-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-р#Text (дата звернення: 01.08.2024);

11. Доценко І. Фінансова державна підтримка суб'єктів підприємництва в умовах війни. Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу. Луцьк. 2022. С. 179-182. URL: https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=28392.pdf (дата звернення: 01.08.2024);

12. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120- 20#Text (дата звернення: 01.08.2024);

13. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679– XIV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text (дата звернення: 01.08.2024);

14. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166–VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text (дата звернення: 01.08.2024);

15. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60. URL:

http://consultant.parus.ua/?doc=03WN62B99B&abz=694YN (дата звернення: 01.08.2024);

16. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р. Офіційний вісник України. 2012. № 62. стор. 156. стаття 2533.

17. Ocepek A. Economic Security and the European Dream. URL:http://www.anselm.edu/Documents/NHIOP/Global%20Topics/2010/Ocepek paper. (дата звернення: 01.08.2024);

18. White paper on German Security policy andt he future of the Bundeswehr/ Офіційний сайт Федерального Міністерства Оборони Німеччини. URL: www.bmvg.de (дата звернення: 01.08.2024);

19. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 01.08.2024);

20. Піхоцький В. Ф., Піхоцька М. Р. Економічна безпека держави в сучасних умовах функціонування. III Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». 2022. С. 192-193 URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/02/302.pdf (дата звернення: 01.08.2024);

21. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. № 254к/96- ВР. URL: https://www.president.gov.ua/documents/constitution (дата звернення: 05.08.2024);

22. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року. № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text (дата звернення: 05.08.2024);

23. Мордань Є. Ю., Журавка О. С., Діденко К. В., Кравченко Я. І. Фінансова безпека банківської системи України: сутність та оцінка. Бізнесінформ. № 1. 2021. С. 243-251 URL:https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-1_0-pages-243_251.pdf (дата звернення: 05.08.2024);

24. Дані з сайту Мінфін URL:https://minfin.com.ua/ua/2024/04/03/124386342/ (дата звернення: 05.08.2024);

25. Дані з сайту Мінфін URL:https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/ (дата звернення: 05.08.2024);

26. Дані з сайту Мінфін URL:https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/ (дата звернення: 05.08.2024);

27. Дані з сайту Мінфін URL:https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/eximp/ (дата звернення: 05.08.2024);

28. Дані з сайту Мінфін URL:https://index.minfin.com.ua/finance/debtgov/ (дата звернення: 05.08.2024);

29. Дані з сайту Мінфін URL:https://index.minfin.com.ua/labour/unemploy/ (дата звернення: 05.08.2024);

30. Дані з сайту Мінфін URL:https://minfin.com.ua/currency/nbu/ (дата звернення: 05.08.2024);

31. Богдан Т. Глобальний борг та новітні тренди боргових потоків капіталу: ризики і можливості для України. URL: http://optimacenter.org/userfiles/Debt_Ukr_risks_5.pdf (дата звернення: 10.08.2024);

32. Богдан Т. Економіка України перед загрозою глобальної кризи. Електронний ресурс. URL: https://biz.censor.net.ua/m3181002 (дата звернення: 10.08.2024);

33. Власюк О.С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації: монографія. К. : НІСД, 2014. 432 с. URL: https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/aktualni-problemi-finansovoi-bezpeki-ukraini-v-umovakh-postkrizovoi (дата звернення: 10.08.2024);

34. Возникновение финансовой глобализации [Електронний ресурс]. URL: http://life-prog.ru/1_63276_vozniknovenie-finansovoyglobalizatsii.html. (дата звернення: 10.08.2024);

35. Войтович Р. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу. Електронний документ. URL: http://www.vidkrytiochi.org.ua/2013/06/blog-post.html. (дата звернення: 10.08.2024);

36. Грошово-кредитна та фінансова статистика [Електронний ресурс]: Офіційне інтернет-представництво НБУ. URL: https://bank.gov. ua/control/uk/publish/artic le;-jses sionid (дата звернення: 10.08.2024);

37. Ковальчук М. В. Інституціональні складові фінансової безпеки держави. Економіка та держава. 2016. № 7. С. 88-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2016_7_19. (дата звернення: 10.08.2024);

38. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391. [Електронний ресурс] – URL:https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43352266 (дата звернення:10.08.2024);

39. Кому та скільки заборгувала Україна: динаміка зовнішнього й гарантованого державою боргів. Електронний документ. URL: https://www.slovoidilo.ua/2020/04/23/infografika/finansy/komu-ta-skilkyzaborhuvala-ukrayina-dynamika-zovnishnoho-harantovanoho-derzhavoyu-borhiv (дата звернення: 10.08.2024);

40. Кубах Т. Г. Сутність фінансової безпеки як складової елементу економічної безпеки держави. URL: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_F/Kubakh_1.pdf (дата звернення: 17.08.2024);

41. Кулінська А.В. Концептуальні засади розробки системи державного управління фінансовою складовою економічної безпеки економіки України [Електронний ресурс]. Ефективна економіка. 2017. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5742. (дата звернення: 17.08.2024);

42. Лисяк Л. В. Сучасний стан та основні проблеми фінансової безпеки України. Електронне фахове видання «Ефективна економіка». 2015.

№ 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4690 (дата звернення: 17.08.2024);

43. Макарюк О. В. Проблеми фінансової безпеки держави в системі управління інвестиційним ринком. Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_1_36. (дата звернення: 17.08.2024);

44. Малишко В.М. Актуальні проблеми економічної безпеки в системі URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npnau_2015_4_26 (дата звернення: 17.08.2024);

45. Міжнародні фінансові організації [Електронний ресурс].– URL: http://www.ufin.com.ua/inf_dov-mfo.htm. (дата звернення: 18.08.2024);

46. Офіційний сайт G-20. URL: https://g20.org (дата звернення: 18.08.2024);

47. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 18.08.2024);

48. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk. (дата звернення: 18.08.2024);

49. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua. (дата звернення: 18.08.2024);

50. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: https://www.me.gov.ua//. (дата звернення: 18.08.2024);

51. Пантєлєєва Н. Фінансова безпека в умовах цифрової економіки: очікування і реальність. Фінансовий простір. 2020.№2 (38). С. 22-37. URL:https://www.researchgate.net/publication/343435726_Finansova_bezpeka_v_umovah_cifrovoi_ekonomiki_ocikuvanna_i_realnist (дата звернення: 18.09.2024);

52. Сапачук Ю.М. Фінансова безпека - складова сучасної фінансової політики. Електронний документ. - URL:

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1640/Sapachuk_Finansova%20bezpeka.pdf?sequence=1. (дата звернення: 18.09.2024);

53. Яковенко Р. Фінансова безпека та ступінь конверотваності валюти. Електронний документ. URL: https://www.rk.kr.ua/finansova-bezpeka-ta-stupin-konvertovanosti-valjuti (дата звернення: 18.09.2024);

54. Dudin M.N., Burkaltseva D.D., Blazhevich O.G., Betskov A.V., Gaponenko V.F. SWOT-analysis as an effective tool for identification of the strengths and weaknesses of the state's financial security system // International Journal of Engineering & Technology. 2018. Vol. 7, is. 3.14. P. 291–299. URL: https://www.researchgate.net/publication/327683118_SWOT_Analysis_as_an_Effective_Tool_for_Identification_of_the_Strengths_and_Weaknesses_of_the_State's_Financial_Security_System (дата звернення: 18.09.2024);

55. International Monetary Fund (IMF). Policy Responses to COVID-19. Електронний документ. - URL: https://www.imf.org/en/Topics/imfand-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19. (дата звернення: 28.08.2021). (дата звернення: 18.09.2024);

56. Koilo V., Obravyt V. Comparative analysis of internal and external national debt of Ukraine taking into account the impact factors // Public and Municipal Finance, 2017. № 6(1). P. 46−56. URL: https://www.academia.edu/42252915/Comparative_analysis_of_internal_and_external_national_debt_of_Ukraine_taking_into_account_the_impact_factors (дата звернення: 18.09.2024);

57. Rushchyshyn N., Buchko I., Kostak Z. Public debt of Ukraine: current status and options for its optimization // Економічний часопис-XXI. 2016. №161. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecchado_2016_161_18 (дата звернення: 18.09.2024);

58. Shkolnyk I. O., Koilo V. V. The relationship between external debt and economic growth: empirical evidence from Ukraine and other emerging economies // Investment Management and Financial Innovations. 2018. 15(1). P. 387−400.

URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=imfi_2018_15_1_34 (дата звернення: 18.09.2024);

59. The Global Risks Report 2020, 15th Edition, is published by the World Economic Forum. Електронний документ. URL:http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf (дата звернення: 20.03.2021) (дата звернення: 18.09.2024);